

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

**Instituce v současné společnosti
(pohřbívání v České republice)**

Eliška Zouharová

© 2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Eliška Zouharová

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Instituce v současné společnosti (pohřbívání v České republice)

Název anglicky

Conventions in the contemporary society (Burials in the Czech Republic)

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je studium a následné porovnání institucí (resp. pravidel) a organizačního zajištění záležitostí spojených se smrtí člověka v naší společnosti, konkrétně pak s institucí pohřbívání a organizací pohřebnictví v České republice s důrazem na případné regionální a náboženské odlišnosti. Cíl práce pak také konkrétně zaměřuje komparaci preferencí osob, žijících v Praze a ve Zlíně ohledně pohřebního obřadu a následného naložení s pozůstatky blízké osoby.

Metodika

Teoretická část bakalářské práce (jako předpoklad zpracování části empirické), vychází z prostudování teoretické literatury, odborných zdrojů, pramenů, kronik, materiálů a dokumentů vztahujících se ke sledované problematice tak, aby bylo vymezeno základní pojmosloví vztahující se k institucím v současné společnosti, konkrétně pak k pohřbívání v současné společnosti a organizaci pohřebnictví v České republice. Propojení teoretické a empirické části tvoří sekundární a komparativní analýza dat o demografických ukazatelích spojených se smrtí, náboženskou vírou a pohřebních službách v České republice. V navazujícím, vlastním empirickém šetření, budou data, opírající se o teoretické zázemí práce a zjištění, učiněná v rámci sekundární a komparativní analýzy dat o instituci pohřbívání a organizačním zajištění pohřebnictví v České republice komparována s daty, získanými pomocí polostrukturovaných rozhovorů s obyvateli dvou vybraných regionů (Prahy a Zlína) s cílem zjistit a komparovat, jaké jsou jejich preference a zkušenosti s pohřbíváním blízké osoby; a zda existují nějaké rozdíly v preferencích při pohřbívání blízké osoby v souvislosti s regionem, z něhož vybraní dotazovaní pocházejí. Veškerá získaná data budou zpracována, analyzována, vyhodnocena a interpretována.

Doporučený rozsah práce

30 – 40 stran textu

Klíčová slova

smrt, pohřbívání, instituce, společnost, úmrtnost, zvyky, tradice, obřad, pohřeb, krematorium

---

Doporučené zdroje informací

- Giddens, A. 1999. Sociologie. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4.
- Jandourek, J. 2003. Úvod do sociologie. Portál. ISBN 80-7178-749-3.
- Kerrigan, M. 2008. Historie smrti. Praha: Deus. ISBN 978-80-87087-55-8.
- Kotrlý, T. 2013. Pohřebnictví. Linde Praha. ISBN 978-80-86131-95-5.
- Navrátilová, A. 2004. Narození a smrt v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-397-3
- Nešporová, O. 2013. O smrti a pohřbívání. Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-320-2.
- Petrusek, M., Linhart, J., Vodáková, A., Maříková, H. 1996. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5.
- Svobodová, M. 2013. Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. století. Artefactum. ISBN 978-80-86890-51-7.
- Šejvl, J. 2015. Povinnost obce zajistit pohřbení aneb tzv. sociální pohřby. WoltersKluwer. ISBN 978-80-7478-807-9.
- Šiklová, J. 2013. Vyhoštěná smrt. Praha: Kalich. ISBN 978-80-7017-197-4.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Lucie Kocmánková Menšíková, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 2. 3. 2017

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Elektronicky schváleno dne 3. 3. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Instituce v současné společnosti (pohřbívání v České republice)“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15.3.2017

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Ing. Lucii Kocmánkové Menšíkové, Ph.D. za odborné vedení této práce, cenné rady, ochotu pomáhat. Dále patří poděkování všem dotazovaným za poskytnuté rozhovory.

Instituce v současné společnosti (pohřbívání v České republice)

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá studiem a porovnáváním současných pohřebních zvyklostí v České republice. V teoretické části jsou nejprve vysvětleny základní sociologické a demografické pojmy se vztahem k tématu práce a popsány instituce a organizace související se smrtí v tradiční a moderní společnosti. Je shrnut vývoj pohřbívání od výhradního uložení do země po zřetelně převažující kremace v současnosti. Jsou vysvětleny způsoby naložení s lidskými pozůstatky a zpopelněnými ostatky, které jsou v České republice umožněny. Práce popisuje pohřební zvyklosti ve vazbě na církve rozšířené v České republice a zvyklosti týkající se občanských, vojenských či státních pohřbů. Dále je vysvětlena problematika pohřbů organizovaných zcela bez obřadu a pohřbů sjednaných obcí, tedy tzv. sociálních pohřbů. Propojením teoretické a empirické části práce je sekundární a komparativní analýza demografických dat a dat získaných cestou pohřebních služeb v Praze a Ostravě. Z dané analýzy vyplývá téměř poloviční podíl pohřbů bez obřadu a velmi nízké zastoupení pohřbení do země v obou městech. V navazujícím empirickém šetření je pomocí polostrukturovaných rozhovorů metodou kvalitativní komparativní analýzy ověřován teoretický předpoklad vyššího zastoupení církevních pohřbů s následnou inhumací ve Zlíně oproti Praze. Ze čtyř dotazovaných žijících v Praze by církevní pohřební obřad nevolil nikdo, oproti tomu ve Zlíně jde o dva dotazované. Volba kteréhokoliv typu pohřbu je ve velké míře zdůvodňována rodinnou tradicí.

Klíčová slova: smrt, pohřbívání, instituce, společnost, úmrtnost, zvyky, tradice, obřad, pohřeb, krematorium

Institution in contemporary society (burials in the Czech Republic)

Summary

This Bachelor thesis researches and compares current burrial customs in the Czech republic. The first part firstly explains basic sociological and demographic terms in relation to the topic of work and describes institutions and organizations connected to death in the traditional and modern society. There is also a summary of evolution of burrying from exclusive depozition into the ground to evidently outballancing cremation in the present. It explains the ways of dealing with the human remains and cremated remains, which is allowed in the Czech republic. Thesis describes burrial experience in the context of the Church acustomed in the Czech republic and habbits concerning civil, military or government funerals. It also explains the problematics of funerals organized solely without a ceremony and funerals arranged by municipality, so called social funerals. The link of the theoretical part and empirical part is the secondary and comparative analysis of demografic data and data equired through funeral acencies in Prague and Ostrava. Aforementioned analysis suggests that almost half of the number of burrials is being carried out in the form without ceremony and very low percentage in the form of depozition into the ground in both cities. The following empirical research shows with the help of semistructurized dialogues and by the method of qualitative comparative analysis verified the theoretical basis for higher representation of ecclesiastical funerals with later inhumation in Zlín against Prague. None of the four questioned people living in Prague, would chose the ecclesiasticalceremony, in contrast to the two questioned people in Zlín. The choice of any type of funeral is mostly justified by a family tradition.

Keywords: death, burials, institution, society, death rate, habits, tradition, ceremony, funeral, crematorium

Obsah

1	Úvod	10
2	Cíl a metodika	10
3	Instituce a organizace spojené se smrtí v současné společnosti	12
3.1	Instituce a organizace	12
3.2	Od tradiční společnosti ke společnosti moderní	13
3.3	Kultura a symboly	14
3.4	Instituce spojené se smrtí	15
3.5	Organizace spojené se smrtí	17
3.6	Demografické ukazatele a smrt	18
4	Vývoj pohřbívání v českých zemích	20
4.1	Způsoby pohřbívání praktikované v současnosti na území ČR	21
4.1.1	Pohřeb do země (inhumace)	22
4.1.2	Pohřeb žehem (kremace)	22
4.2	Zavádění kremace	23
4.2.1	Budování krematorií v českých zemích	24
4.3	Církevní pohřební obřady	26
4.3.1	Komparace pohřebních zvyků u jednotlivých církví	29
4.4	Ostatní pohřby	30
4.4.1	Občanské (sekulární) pohřby	30
4.4.2	Státní a vojenské pohřby	31
4.4.3	Pohřby bez obřadu	32
4.4.4	Pohřby sjednané obcí	33
4.5	Regionální rozdíly v pohřbívání	34
4.6	Souhrn teoretické části	35
5	Sekundární a komparativní analýza dat o demografických ukazatelích spojených se smrtí, náboženskou vírou a pohřebních službách	36
5.1	Vybrané demografické údaje o České republice (krajích)	36
5.2	Pohřební služby	43
5.3	Souhrn sekundární a komparativní analýzy dat	46
6	Empirické šetření o preferencích a zkušenostech při pohřbu blízké osoby	47
6.1	Výzkumné otázky	48
6.2	Rozhovory s obyvateli Prahy	48
6.3	Rozhovory s obyvateli Zlína	52
6.4	Komparace dat získaných empirickým šetřením	54
7	Závěr	56

8 Citovaná literatura	59
8.1 Bibliografie.....	59
8.2 Internetové zdroje.....	59
Přílohy	61

Seznam tabulek

Tabulka 1: Komparace pohřebních zvyků u jednotlivých církví	29
Tabulka 2: Vývoj počtu obyvatel v krajích mezi lety 2000 a 2015	37
Tabulka 3: Úmrtnost v jednotlivých krajích.....	39
Tabulka 4: Podíl věřících v jednotlivých krajích, rok 2011	41
Tabulka 5: Souhrn kontaktovaných pohřebních služeb na území ČR.....	44
Tabulka 6: Porovnání dat z konkrétních pohřebních služeb v Praze a Ostravě	45
Tabulka 7: Charakteristika dotazovaných	49
Tabulka 8: Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?.....	49
Tabulka 9: Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?	50
Tabulka 10: Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?	50
Tabulka 11: Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy?.....	51
Tabulka 12: Charakteristika dotazovaných	52
Tabulka 13: Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?.....	52
Tabulka 14: Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?	53
Tabulka 15: Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?	53
Tabulka 16: Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy?.....	54

Seznam grafů

Graf 1: Vývoj počtu obyvatel ČR mezi lety 2000 a 2015	37
Graf 2: Živě narození a zemřelí v letech 2000 až 2015.....	38
Graf 3: Zastoupení úmrtí podle příčin.....	39
Graf 4: Zastoupení úmrtí podle místa.....	40

Seznam obrázků

Obrázek 1: Rozmístění krematorií na území ČR.....	25
---	----

1 Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji tématu pohřbívání v České republice. Pohřební obřady, způsoby pohřbení, vzhled hrobů i celých hřbitovů ukazují na kulturu společnosti, její tradice a vazbu na náboženství. Dříve bylo pravidlem, že každý člověk byl členem určité církve, která jej provázela tzv. od kolébky k hrobu. Šlo například o křtiny a svatby. Církevní záležitostí byl tedy i samotný pohřeb. Svázanost s církví měla většinu pozůstalých k dodržování tradic spojených s úmrtím. V rámci celé společnosti v České republice nyní již církevní vliv není tak zásadní, ale vztah k náboženství nebo naopak ateismus má stále se způsobem pohřbívání významnou souvislost. Sekularizaci společnosti, která je patrná zejména od poloviny 20. století, provázejí změny pohřebních zvyků jdoucí od zesvětštění obřadu mnohdy až k jeho absenci. Postupně byly i v menších městech budovány smuteční obřadní síně, které jsou na rozdíl od kostela ryze jednoúčelové. Ačkoliv se nadále stírají společenské rozdíly mezi městem a venkovem, odlišnosti ve způsobech pohřbívání jsou zde stále patrné. Stejně tak je zřejmý rozdíl v tom, jak se k věcem spojeným s úmrtím staví lidé v oblastech s vyšší mírou religiozity a rodinných vazeb oproti společnosti, která je více sekulární, individualistická a s nižší historickou vazbou obyvatel na daný region.

Téma pohřbívání je ve společnosti často tabuizováno a z myšlení lidí vytěšňováno, ačkoliv se týká každého z nás. Právě proto jsem si jej vybrala pro svou bakalářskou práci. Pomocí osobních polostrukturovaných rozhovorů jakožto empirické části bakalářské práce je možné lépe pochopit důvody jednotlivých respondentů k preferenci určitého typu pohřbu a způsobu pohřbení.

2 Cíl a metodika

Cílem bakalářské práce je studium a následné porovnání pravidel (tj. institucí) a organizačního zajištění záležitostí spojených se smrtí člověka v naší společnosti, konkrétně pak s institucí pohřbívání a organizací pohřebnictví v České republice s důrazem na případné regionální a náboženské odlišnosti. Cíl práce se pak také zaměřuje na komparaci preferencí osob žijících v Praze a ve Zlíně týkajících se pohřebního obřadu a následného naložení s pozůstatky blízké osoby.

Předpokladem pro tvorbu teoretické části je studium odborné literatury, internetových zdrojů a dalších pramenů vztahujících se k tématu práce. Nejprve budou v teoretické části vysvětleny sociologické a demografické pojmy a popsány instituce a organizace souvisejících se smrtí, což je důležité pro pochopení dané problematiky.

Cílem teoretické části práce je shrnutí poznatků o vývoji pohřbívání na území České republiky s důrazem kladeným na současná pravidla. Bude popsán posun od téměř výhradně církevních pohřbů k občanskému pohřbívání ve značně sekularizované současné společnosti. Práce si klade za cíl charakterizovat v současnosti provozované způsoby naložení s tělem zesnulého, pohřební rituály a jejich regionální odlišnosti. Pohřební zvyklosti pod záštitou jednotlivých církví budou srovnávány metodou komparativní analýzy. Poznátky získané v teoretické části budou následně použity v části empirické.

Propojením teoretické a empirické části je sekundární a komparativní analýza demografických dat souvisejících se smrtí a dat týkajících se náboženské víry získaných cestou údajů zveřejňovaných Českým statistickým úřadem a Ústavem zdravotnických informací a statistiky. Dále budou zpracována, analyzována, komparována a interpretována data o pohřbívání získaná cestou pohřebních služeb.

Cílem empirické části bakalářské práce je šetření realizované pomocí polostrukturovaných rozhovorů s respondenty žijícími v Praze a ve Zlíně. Rozhovory budou směřovány na preference typu pohřebního obřadu a způsobu pohřbení v případě úmrtí blízké osoby. Zkoumány budou rovněž zkušenosti z pohřbů, které již proběhly. Empirická část práce bude laděna spíše kvalitativně, kdy je dotazovaným umožněno vlastní vyjádření svých preferencí. Rozhovory budou vedeny s menším počtem analyzovaných osob. Proto dojde k lepšímu pochopení důvodů jejich volby na úrok možnosti zpracování běžnými kvantitativními metodami a generalizace výsledků šetření. Data získaná terénním šetřením budou zpracována, analyzována, vyhodnocena a interpretována. Budou popsány rozdíly mezi odpověďmi dotazovaných a faktory, které danou odlišnost vysvětlují. Dále budou porovnány předpoklady zjištěné v průběhu tvorby teoretické části bakalářské práce s výsledky získanými v části empirické.

3 Instituce a organizace spojené se smrtí v současné společnosti

Následně jsou vysvětleny sociologické termíny instituce a organizace a rozdíly mezi nimi. Jsou stručně popsány regionální kulturní odlišnosti v zejména dřívějších pohřebních zvyklostech. Je srovnáváno fungování institucí a organizací spojených se smrtí v tradiční a moderní společnosti. Z demografických ukazatelů jsou vysvětleny zejména ty, které souvisejí se smrtí.

3.1 Instituce a organizace

Pojem **instituce** má více výkladů, které se od sebe mohou lišit dobou vzniku, kulturou, kde jsou provozovány nebo například vědní disciplínou, která je zkoumá. Sociologické pojetí vnímá instituce jako obecně praktikovaný a v dané kultuře předávaný způsob jednání lidí, resp. způsob provádění určitých činností. „*V dějinách sociologie byly instituce definovány jako: 1. stálé skupiny integrované do společnosti 2. nejdůležitější skupiny uznané ve společnosti 3. skupiny s neosobními funkcemi 4. projevy nezbytných kulturních činností 5. systematizované a uznávané mravy 6. pevně vymezené procedury a rituály 7. kombinace norem, statusů a rolí*“ (Petrušek a kol., 1996, str. 435). Institucionalizace usnadňuje lidem orientaci v dané společnosti a šetří náklady, které by bylo třeba vynaložit na vyhodnocení a řešení standardních opakujících se situací. Funkcionalismus vnímá instituce spíše z hlediska mechanismů zajišťujících chod společnosti jako celku. Antropologické pojetí je více orientováno na jednotlivce a vnímá instituce jako způsoby ulehčující jednání mířící k naplnění cílů od jednotlivých členů skupiny po celé kultury. Instituce jsou rozdělovány podle typu činností, které regulují. Mohou být například: náboženské, ekonomické, vzdělávací, společenské, sportovní a další. Zahrnují též uznané a v dané kultuře zavedené zvyky, principy a hodnoty. Instituce chrání skupinu či společnost před vnějšími i vnitřními negativními vlivy až zánikem, protože vymezují vzorce chování svých členů a dané chování činí předvídatelnějším (Jandourek, 2003).

Důležité je uvědomit si rozdíl mezi významy slov instituce a organizace: „*Instituce znamená v podstatě způsob, jakým lidé provádějí určitou činnost, organizace jsou tvořeny lidmi, kteří určitou činnost institucionalizovaným způsobem provádějí*“ (Petrušek a kol., 1996, str. 435). Instituce představuje způsob řešení problémů, organizace je tvořena konkrétními lidmi, kteří dané problémy řeší. Instituce je bankovníctví, organizace pak

určitá banka (např. ČSOB), institucí je školství, organizací například určitá univerzita (např. ČZU).

„Organizace je útvar s určitým počtem členů, který má danou hranici mezi vlastní strukturou a strukturami okolními“ (Jandourek, 2003, str. 87). Aby organizace mohla fungovat, potřebuje psaná pravidla a spisy, do kterých se ukládá její paměť (Giddens, 1997). Má vnitřní dělbu práce, přesné rozdělení rolí. Důsledkem je tedy hierarchické uspořádání a snaha o dosažení společného cíle. Organizace má seberegulující systém, usiluje o své zachování a rozvoj. Znamená to, že její členové jsou nahraditelní jinými kompetentními členy. Lidé tedy mohou přijít a následně odejít, avšak organizace stále zůstává. Tyto skupiny, které jsou založeny za účelem dosahování specifických cílů, nazýváme formálními organizacemi (Jandourek, 2003).

Formální organizace jsou rozděleny do tří kategorií: dobrovolné, donucovací a utilitární. Do dobrovolných organizací člověk vstupuje a opouští je o své svobodné vůli, jde např. o zájmové útvary. Donucovací organizace jsou takové, do kterých se lidé dostávají proti své vůli, např. vězení. Mají za úkol jedince potrestat, ochránit společnost před jeho konáním a napravit jej. Pod utilitární organizace patří školy, odbory, vládní úřady. Charakterově se řadí mezi dobrovolnou a donucovací organizaci (Jandourek, 2003). Příkladem můžou být vysoké školy. Pokud je student zapsán ke studiu, zavazuje se k respektování určitých pravidel po celou dobu svého studia. Pokud nebude schopen a ochoten pravidla dodržovat, dojde k jeho vyloučení ze studia.

Neformálními organizacemi jsou takové, které jsou více založeny na osobnostech svých členů a vyjadřují jejich osobní cíle. Vedoucí skupiny je buď zvolen členy, nebo se do svého postavení zařadí sám. Neformální organizační struktury mohou přirozeně vznikat i v jinak formálních organizacích (Giddens, 1997).

3.2 Od tradiční společnosti ke společnosti moderní

Lidský život v tradiční společnosti souvisel zejména s rodinou a dalšími blízkými osobami. Byla to společnost s fungujícími sociálními institucemi. Postavení každého jejího člena bylo vázáno na postavení jeho rodičů a širší rodiny. Tradiční společnost se začala vytrácet s postupným rozvojem průmyslu a vyšší mobilitou. Lidé po generace žili v jednom domě, kde ženy po celý svůj produktivní život rodily děti. Ve svých domovech lidé i umírali.

Postoje ke smrti byly tedy zcela jiné než v moderní společnosti. Mnoho narozených dětí v průběhu svého dětství umíralo a část z těch, kteří přežili, dospěli jako sirotci či poloviční sirotci. Častá úmrtí v okolí provázela lidi po celou dobu jejich života (Petrušek a kol., 1996).

Činnosti, které byly typické pro domácnost, jsou postupně ve stále vyšší míře zajišťovány profesionálními organizacemi a jejich zaměstnanci. Začal se objevovat pojem stáří a lidský život je rozdělen do několika etap od narození až po smrt. Z důvodu efektivity se rozšiřují organizace obstarávající péči o nemocné. Smrt již není součástí běžného života, lidé většinou neumírají ve svých domovech, jak tomu bylo v tradiční společnosti, ale právě v těchto zařízeních. Průměrný věk dožití se díky medicíně postupně významně posunul. V roce 2010 je to v České republice 77,5 roku (Český statistický úřad, 2016). S postupující modernizací společnosti je však také smrt brána velmi negativně, lidé se jí bojí a vytěšňují na okraj svých myšlenek. Mluvit o smrti je skoro až nezdvořilé. Člověk se za celý svůj život se smrtí vůbec nemusí setkat, až se svou vlastní. Péče o umírající a mrtvé již není tak zcela záležitostí blízkých a rodiny, ale speciálních organizací, jako jsou například nemocnice, domovy pro seniory, nebo pohřební služba.

3.3 Kultura a symboly

„Kulturu tvoří hodnoty, k nimž se lidé hlásí, normy, které dodržují, a hmotné statky, které vytvářejí. Hodnoty jsou abstraktní ideály, zatímco normy jsou konkrétní principy“ (Giddens, 1997, str. 32). Kultura představuje speciální lidský způsob organizace, realizace a rozvoje. Má mnoho rozdělení, dle různých odvětví oborů (kultura archeologická, biologická, jazyková, lidová, politická a další). Kultuře se lidé učí pomocí symbolů. Jejich systém a významy si lidé osvojují pomocí enkulturace a tyto symboly pak používají k vyjádření svých myšlenek a emocí. Většina zvyklostí je následně přijímána nevědomě a stává se automatickými. Symbol je něco, co zastupuje něco jiného, jev se nazývá symbolizace. Pro příklad je možné uvést symbol vyvěšení černé vlajky. Všichni tak vědí, že někdo zemřel. Symboly mohou být verbální nebo neverbální. Člověk je bytost, která nejvíce rozvinula používání jazyka jako symbolu dorozumívání se. Ostatní živé bytosti mají také svůj dorozumívací mechanismus. Není však tak dokonalý jako jazyk používaný u lidí (Jandourek, 2003).

Člověk je jediným tvorem na Zemi, který si je vědom vlastní smrtelnosti. Představy o smrti a o tom, co následuje, se vyskytují ve všech kulturách a stojí za vznikem mnoha náboženských obřadů souvisejících se smrtí (Šiklová, 2013). Většina kultur v dřívějších dobách vnímala smrt jako nežádoucí, ale zároveň nevyhnutelnou, způsobenou vyšší mocí, protože nebylo mnoho možností, jak jí předejít. V každé kultuře se vyvíjí určitá pravidla, která jsou ve větší či menší míře dodržována. Dříve byla nejrozšířenější autoritou církev a věřící lidé se mohli upínat k myšlence, že smrtí sice něco končí, ale něco jiného pro zesnulého začíná. V případě české společnosti normy většinou stále vycházejí z křesťanství, zejména ze zvyklostí nejrozšířenější římskokatolické církve. Postupným odklonem od náboženství jsou ovšem společenská pravidla redukována a odosobňována. Stejně tak přípravy pohřbu přestaly být vykonávány pozůstalými a jsou v režii pohřebních služeb (Nešporová, 2013).

V tradiční společnosti i v pohřbívání panovaly regionální kulturní rozdíly vázané na náboženství, pověry nebo například roční období. Některé z těchto zvyků jsou v symbolické podobě zejména u církevních pohřbů dodržovány i v současnosti.

V horských oblastech na jihu a západě Čech bylo obtížné zesnulého pohřbít v zimě, kdy byla půda zmrzlá. Ležel na umrlčím prkně v chladném místě do jara, než bylo možné hrob vykopat. S nebožtíkem v rakvi bylo nutno třikrát zaklepat o práh domu, aby se nevrátil jeho duch, který by pozůstalé strašil. Na Moravě se stejně jako v jihu a západě Čech praktikovaly velmi výpravné katolické pohřby, jejichž součástí byla mše, pohřební průvod a hudba. Bylo běžné loučení se u otevřené rakve v domě zemřelého. Na Valašsku bylo zvykem do doby pohřbu bdít u nebožtíka, aby k němu nepřišly zlé síly. Na Slovácku a jižní Moravě se i nyní ve velké míře ctí pohřební tradice. Je dané pořadí ve smutečním průvodu, mnohdy jde část účastníků v krojích. Do rakve jsou kladeny svaté obrázky a mince. Z kostela (dříve i z domu) je nutné nést zemřelého nohama napřed, aby se jeho duch nevrátil a neškodil (Navrátilová, 2004).

3.4 Instituce spojené se smrtí

Úmrtí člověka je v každé kultuře svázáno s určitými pravidly a způsoby jednání. Jsou vymezeny procedury, kterými je žádoucí projít, ať už z důvodů náboženských, společenských nebo praktických. Tyto procedury sice v moderní společnosti probíhají

ve srovnání s tradiční společností odlišně, ale základní princip je zachován. Je třeba zemřelému zajistit pohřbení a následně se vyrovnat s novou společenskou rolí.

Ještě před smrtí, pokud nenastala náhle, hospodář vykonal poslední pořízení. Určil, komu a za jakých podmínek odkazuje svůj majetek. Takto byla zajištěna kontinuita jeho vůle i po smrti (Navrátilová, 2004). V současnosti je toto možné vyřešit závětí, která je sepisována buď vlastnoručně nebo u notáře. Rovněž je umožněna závěť ústní formou za účasti svědků (penize.cz, 2016).

Péče o nemocné a umírající byla dříve doménou rodiny nebo komunity v obci. „*Dokud nebylo zavedeno úřední ohledání mrtvol, museli se sami pozůstalí přesvědčit, zda jde o skutečné úmrtí*“ (Navrátilová, 2004, str. 202). V současné době je každé úmrtí spojeno s institucí zdravotnictví. Mrtvé tělo musí být ohledáno lékařem. Toto provede službu konající lékař ve zdravotnickém zařízení či ústavu sociální péče, pokud k úmrtí došlo tam. V ostatních případech je přivolán praktický lékař nebo lékař služby první pomoci (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2010).

Úmrtí se oznamovalo zvonem umíračkem. „*Zvonění symbolizovalo i sociální postavení zemřelého v obci, neboť poplatky zvoníkům patřily k těm náročnějším položkám pohřbu. Bývalo zvykem, že najatý člověk obcházel všechny domy ve vsi, aby oznámil úmrtí*“ (Navrátilová, 2004, str. 206-207). Nyní je toto řešeno rozesláním či vyvěšením smutečního oznámení, tzv. parte, kde jsou poskytnuty údaje o smrti daného člověka a pohřbu.

Účast na pohřbu příbuzného je určitou společenskou normou, projevem úcty k zemřelému, sounáležitosti s jeho údělem a výrazem podpory pozůstalým. Neúčast je možné pokládat za provinění. Podle dřívějších představ měla účast pozůstalých na křesťanském pohřbu zajistit zemřelým spásu. (Navrátilová, 2004). S institucí církve je spojeno pohřbení zemřelého, jehož blízcí vypraví pohřeb v součinnosti s některou z církví. Ovšem i u církevního pohřbu je následné uložení do hrobu či hrobky záležitostí instituce pohřebnictví. Prostřednictvím dané instituce jsou rovněž organizovány ostatní typy pohřbů (Kotrlý, 2013).

Smrt člověka v jeho blízkých vyvolá reakce, které jsou podmíněny kulturně a sociálně. Smrt je třeba legitimizovat. „*Zatímco v tradičních společnostech měly v případě smrti největší význam pro legitimizaci smrti náboženské koncepce, v současné české společnosti*

je asi jediný obecněji uznávaný koncept medicínský. Ten se však standardně nezabývá problematikou zármutku a truchlení“ (Nešporová, 2013, str. 245). V české společnosti bylo období, kdy pozůstalý prochází zármutkem, tradičně dodržováno 1 rok, později 6 týdnů. Smutek byl v tomto čase navenek symbolizován nošením černého oděvu, v pozdějším období alespoň černého oděvního doplňku. Nyní je toto období žalu spíše kratší. Společenské normy vyžadují rychlé překonání smutku nebo alespoň jeho skrývání. Vyjadřování emocí na veřejnosti je vnímáno negativně. Toto ovšem neznamená, že je každý pozůstalý schopen se se ztrátou blízkého v krátké době vyrovnat, protože zármutek a nacházení nové identity přibližně rok trvá (Pohřební služba, 2014).

3.5 Organizace spojené se smrtí

„Péči o mrtvé tělo zajišťovala především rodina a místní komunita, náležité pohřební obřady vedl duchovní“ (Nešporová, 2013, str. 213). V tradiční společnosti oproti moderní hrála u mnoha činností větší roli rodina nebo sousedská výpomoc v rámci obce. Postupně s dělbou práce a upevněním veřejné správy dochází k profesionalizaci těchto činností, kdy mnohé z nich nejsou laikovi umožněny ani legislativně (Nešporová, 2013).

Jelikož téměř 3/4 zemřelých umírá v nemocnicích, zařízeních sociální péče či léčebných ústavech, leží i oznamovací povinnost při úmrtí na profesionálech v těchto organizacích. Obecná pravidla ale platí pro každého občana. *„Oznamovací povinnost má každý, kdo se o úmrtí dozvěděl nebo našel tělo zemřelého nebo jeho část a neví, zda úmrtí nebo nález těla nebo jeho části již bylo oznámeno“* (Kotrlý, 2013, str. 47). Přivolaný lékař provede prohlídku zemřelého, rozhodne o případném provedení pitvy a jejím druhu a informuje osobu blízkou. Pokud osoba blízká není známa, vyhledává ji Policie ČR. Pohřbení je možné sjednat až poté, co lékař vystaví List o prohlídce zemřelého. V odůvodněných případech může pohřbení nepovolit státní zástupce, krajská hygienická stanice nebo Úřad pro jadernou bezpečnost (Kotrlý, 2013).

Pohřební služby jsou zásadními organizacemi spojenými se smrtí. Jde buď o firmy fungující na komerční bázi, nebo to jsou městské příspěvkové organizace, resp. s.r.o., kdy je často zároveň provozováno krematorium. Dané krematorium pak také umožňuje zpopelnění zemřelých, kdy je jejich pohřeb organizován prostřednictvím jiné pohřební služby. Vypravovatel pohřbu má možnost oslovit kteroukoliv pohřební službu bez ohledu na místo bydlíště či místo úmrtí (Nešporová, 2013).

V souvislosti se smrtí příbuzného je třeba řešit praktické záležitosti. Matriční úřad vydává úmrtní list, který je veřejnou listinou potvrzující úmrtí člověka včetně základních údajů o něm. Je důležitým dokladem pro pozůstalé při jednání s dalšími organizacemi. Informace o sociální pomoci podá sociální odbor úřadu obce s rozšířenou působností. Správa sociálního zabezpečení řeší přiznání některého z pozůstalostních důchodů (vdovský, vdovecký, sirotčí). Notář vyřizuje pozůstalosti a dědictví po zemřelém, a to včetně kontroly nad bankovními účty od doby úmrtí (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2010).

3.6 Demografické ukazatele a smrt

„Demografie je vědní obor zabývající se reprodukcí lidských populací. Populační vývoj je výsledkem jak přirozené měny obyvatelstva, tak migrací“ (Petrusek a kol., 1996, str. 181). Demografie je úzce spjata se statistikou. Studuje jednak obecné opakující se jevy demografické reprodukce, ale zároveň jejich specifické projevy u konkrétních populací.

Mezi základní demografické ukazatele, pomocí kterých lze hovořit o demografické reprodukci obyvatelstva, patří porodnost a úmrtnost.

Porodnost (natalita) udává podíl narozených dětí z definované skupiny za určité časové období. Bývá vyjadřována v jednotkách promile, tzn. přepočítávána na 1 000 jedinců. Pro vyjádření schopnosti reprodukce dané populace pracuje demografie s ukazatelem hrubé míry celkové porodnosti. Jde o počet narozených dětí vztahených k 1 000 jedincům středního stavu obyvatelstva, většinou ve sledovaném roce. Pro prostou reprodukci populace při délce života 70 let je třeba dosáhnout hrubé míry porodnosti 15 ‰. Česká republika této mezní hodnoty z dlouhodobého hlediska nedosahuje. Průměrný počet dětí na jednu ženu vyjadřuje termín plodnost (fertilita). Minimální počet potomků, díky kterému je možné dlouhodobě zachovat populaci, je 2,1. Míra plodnosti je ovlivněna jednak faktory biologickými, tedy schopností muže a ženy plodit děti, ale i dalšími faktory, jako jsou například populační politika daného státu, individuální hodnotový systém nebo náboženské vyznání (Demografie, 2016). Úhrnná plodnost dosahovala v roce 2010 v České republice hodnoty 1,493, což ji řadí mezi státy s nejnižší plodností na světě (Český statistický úřad, 2016).

Úmrtnost (mortalita) vyjadřuje podíl zemřelých z určité skupiny za dané období. Je vztahována k 1 000 jedincům určité populace. Údaj je tedy v jednotkách promile, někdy je

uváděna četnost jevu na 100 000 obyvatel. Hrubá míra úmrtnosti vyjadřuje počet zemřelých ve vztahu k 1 000 osobám středního stavu obyvatelstva za kalendářní rok. Pro statistické účely je nejčastěji využíván stav k 1.7. v daném roce. Úmrtnost spolu s nemocností (morbidity) patří mezi hlavní ukazatele, které vypovídají o zdravotním stavu populace. Na míře úmrtnosti se podílí mnoho faktorů. Mezi genetické faktory patří například pohlaví. Dále jde o faktory ekologické a socioekonomické. Vývoj úmrtnosti je ovlivněn také věkovou strukturou obyvatelstva. Proto jsou pro statistické účely často používány hodnoty standardizované úmrtnosti, které umožňují srovnání populací lišících se svou věkovou strukturou (Demografie, 2016). Každoročně v České republice zemře přes 100 000 obyvatel. U každého z nich je zjišťována a zaznamenávána příčina úmrtí, což je následně důležitou součástí demografické analýzy. Slouží ke sledování trendů ve zdraví, odhalování faktorů podmiňujících výskyt nemocí, preventivním opatřením a dalším. Ukazatele naděje dožití (předpokládaný věk, kterého dosáhnou jedinci z určité populace) spolu s kojeneckou úmrtností tvoří jednu z charakteristik popisující životní úroveň daného regionu. V České republice byla v roce 2013 naděje dožití při narození u mužů 75,2 let a u žen 81,1 let, což je o 7,5, resp. 5,5 roků více ve srovnání s rokem 1990. Stále však není dosahováno průměrných hodnot obyvatel v rámci Evropské unie (Český statistický úřad, 2016). Další číselné údaje týkající se úmrtí, včetně grafů a tabulek a jejich komentáře jsou obsahem sekundární a komparativní analýzy dat.

Smrt je „*proces zániku živého organismu, k němuž dochází buď přirozeně v důsledku uplatnění biologických zákonitostí nebo v důsledku násilného zásahu do živého organismu, který nezvratně poškozuje a rozkládá jeho funkce*“ (Petrušek a kol., 1991, str. 1001). Smrt ve středověké Evropě byla daleko viditelnější, než je tomu dnes. Byla brána nikoliv jako konec jedinečného „já“, ale jako běžná výměna generací. Rozdíl ve vnímání smrti mezi tradiční a moderní společností je zcela zásadní. V tradiční společnosti byla smrt součástí běžného života. Strach ze smrti byl mezi lidmi vždy, ale mírnila jej víra v posmrtný život, víra v setkání s dříve zesnulými blízkými nebo představa věčného blahobytu. V moderní společnosti je smrt často brána jako tragédie. Lidé se na ni snaží nemyslet, nebo alespoň o ní nehovořit, protože je to pro ně traumatizující. Mnohdy ji tak zcela vytěšňují. Pokud oni sami nebo někdo blízký trpí nevléčitelnou chorobou, často o ní nemluví. Vliv na tuto proměnu ve vnímání má postupně oslabující vliv náboženství. Svou roli může hrát

i nepřiměřeně optimistická představa některých lidí o možnostech lékařské vědy (Nešporová, 2013).

Existence smrti vede ke stratifikaci společnosti. Její pojetí se liší v různých náboženstvích a seskupeních. Většina přírodních národů věnuje smrti velkou pozornost, zejména pak při pohřebních obřadech. Zajímavostí je, že jen velmi málo společenství považuje smrt za naprostý zánik osobnosti. Tělo odchází, ale duše zůstává. Křesťané věří v posmrtný život. Podle nich je třeba se za života na Zemi chovat dobře, protože po smrti budou zlí lidé potrestáni v pekle, kdežto hodní odměněni v nebi.

Proces přijímání nevyhnutelnosti blízké smrti je zhuštěným procesem socializace, který má několik fází. První fází je popírání, kdy se člověk snaží odmítnout neperspektivní skutečnost, která nastala. Druhá fáze je hněv. To je typické především u lidí, kteří následně zemřeli relativně mladí. Oni a jejich blízcí procházejí úvahami o nespravedlivém osudu. Následuje třetí fáze, tzv. vyjednávání, kdy v duchu jedinec uzavírá s božstvem nebo jinou vyšší mocí dohodu, aby nezemřel dříve, než se dožije např. narození vnoučete nebo sňatku. Následuje fáze deprese, pocitu marnosti. Poslední fází je smíření, kdy jedinec přijímá skutečnost (Šiklová, 2013).

4 Vývoj pohřbívání v českých zemích

Do počátku 20. let 20. století lze v českých zemích považovat prakticky všechny pohřební obřady za náboženské, protože každý člověk patřil k některé z církví, se kterou byl celoživotně spjat. Mezi jednotlivými regiony panovaly určité rozdíly dané historicky a držené pevnými rodovými vazbami, ale tradiční pohřby v rámci nejrozšířenějšího římskokatolického náboženství probíhaly v podobném rámci. „*Pohřeb spočíval v uložení mrtvého těla do země za doprovodu náboženských obřadů a přítomnosti pozůstalých*“ (Nešporová, 2013, str. 112-113). S rozvojem veřejné správy docházelo i u náboženských pohřbů k určité regulaci zákony, které řešily zejména bezpečnost a hygienu. Aby nedošlo k pohřbení člověka za živa, muselo být tělo prohlédnuto lékařem, který diagnostikoval smrt a vystavil ohledací list. Pohřbení těla mohlo být uskutečněno nejdříve 48 hodin po smrti. Do pohřbu muselo být mrtvé tělo z hygienických důvodů uloženo ve zvláštním pokoji nebo později v márnici (Navrátilová, 2004).

Pohřbívání mělo svá po generace přenášená pravidla. Pozůstali se jimi řídili a tím projevovali zemřelému úctu. Mimo jiné tak činili proto, aby měli určitou pojistku, že je nebožtík nebude po smrti strašit. V souvislosti se smrtí panovalo mnoho pověr. Provedení církevního pohřbu, stejně jako dalších přechodových rituálů v životě věřících, obstarával kněz. Po úmrtí bylo zvykem otevřít okno, aby duše zemřelého měla volný přístup k nebi. Zejména na vesnici se pozůstali podíleli na přípravě těla zemřelého k pohřbu. Omývala jej většinou starší žena k tomu určená. Oči zatlačoval nejstarší člen rodiny. Zesnulý byl oblečen do svátečních šatů nebo dle staršího zvyku byl zabalen do bílého rubáše. Pak byl uložen na prkno a následně do otevřené dřevěné rakve. Nebožtík měl u hlavy zapálenou svíčku. Pozůstali se u něj modlili a loučili se s ním. V den pohřbu se lidé scházeli v domě zesnulého, aby se s ním rozloučili. Bylo též zvykem malé pohoštění. Tělo kněz pokropil svěcenou vodou a poté bylo převezeno do kostela, kde se konala zádušní mše. Tělo nemuselo být vždy přítomno, mše se mohla konat nezávisle na pohřbu. Někdy šli smuteční hosté z domu zesnulého přímo na hřbitov. Smrt oznamoval zvon umíráček. Během pohřebního průvodu se lidé modlili. Modlitba byla často doprovázena zpěvem a dále žádostmi o odpuštění, pakliže nebožtík za života někomu ublížil. Po spuštění rakve do hrobu vhodil každý účastník na rakev tři hrstky hlíny. Celý obřad římskokatolického pohřbu byl knězem veden v náboženském duchu. Nebyla příliš individuálně vyzdvihována osobnost zemřelého jako taková, avšak důraz byl kladen na vztah člověka k Bohu (Nešporová, 2013).

Po pohřbu vždy následovala hostina, která mohla chybět pouze na pohřbech nejchudších či malých dětí. Pohoštění probíhalo buď v hostinci, nebo v domě zesnulého a většinou se skládalo z piva, kávy, kořalky, chleba, buchet, masa. Chudým se rozdávala almužna. Pohřby potvrzovaly status mrtvého, a proto vykazovaly okázalost nebo naopak skromnost. Majetnější lidé měli nákladnější pohřeb, hostinu i hrob. Chudým bylo vše vystrojeno střídměji. Barvou smutku byla černá, ale u mladých lidí šlo o barvu bílou. Průběh pohřebního rituálu a místo uložení rovněž záviselo na způsobu smrti. Sebevrazi a zločinci nesměli být pohřbeni do posvěcené půdy, hroby měli proto až za hřbitovní zdí. Zvláštní místo na hřbitově měly i děti, které zemřely ještě před svým křtem (Nešporová, 2013).

4.1 Způsoby pohřbívání praktikované v současnosti na území ČR

V celé historii lidstva je zdokumentováno více způsobů pohřbívání zesnulých, které se nejčastěji odvíjejí od příslušnosti k určité církvi nebo sociální skupině. Kromě pohřbu

do země či žehem jde například o mumifikaci nebo pohřeb do vody. V České republice jsou povoleny první dva výše zmíněné způsoby pohřbení, tedy uložení lidských pozůstatků do rakve a následně do hrobu či hrobky nebo zpopelnění v krematoriu (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2010).

4.1.1 Pohřeb do země (inhumace)

V České republice jde v současné době o méně než 20 % z celkového počtu pohřbů. Jejich zastoupení je od počátku 20. století stále nižší. Důvodů je víc. Jde o odklon od církve, výrazně podpořený nástupem socialismu. Vliv má též velikost obce, ve které žil zemřelý, s čímž souvisí pevnost či volnost rodinných vazeb a snaha o udržení tradic. Nejvyšší zastoupení těchto pohřbů je v Praze, kde je míra inhumací přibližně 3 % (Deník veřejné správy, 2010). Zesnulý je pohřbíván výhradně v rakvi. Může být uložen do kopaného hrobu, kdy je rakev následně zasypána zeminou. Oproti tomu hrobka má podzemní část vyzděnou, rakve jsou vkládány a není zde přímý kontakt se zeminou. Hrobky většinou bývají větší, pro postupné ukládání více rakví (Kotrlý, 2013). Samotné uložení zesnulého v rakvi do hrobu či hrobky zajišťuje pohřební služba a je svázáno s určitými pravidly, která upravuje Zákon č. 256/2001 Sb. o pohřebnictví. Jsou zde uvedeny náležitosti pro zacházení s tělem zesnulého v souvislosti s pohřbem, podmínky pro provozování pohřebišť, pohřebních služeb a krematorií (Zákony pro lidi, 2015).

4.1.2 Pohřeb žehem (kremace)

Jde o zřetelně rozšířenější ze dvou povolených variant pro naložení s tělem zemřelého. Podíl kremací v České republice činil v roce 2010 asi 81 %. Kremace je prováděna v kremační peci v krematoriu. Samotný proces žehu trvá podle hmotnosti těla a typu rakve přibližně 1 hodinu při teplotě 850 - 1100 °C. Po zpopelnění jsou ostatky o hmotnosti přibližně 5 % původní hmotnosti těla uloženy do urny. Urnu si od pohřební služby převezme pozůstalý, který vypravoval pohřeb. Nakládání s urnou obsahující zpopelněné lidské ostatky není oproti situaci při pohřbu inhumací příliš svazováno pravidly. Běžně jsou urny ukládány do hrobů nebo kolumbárních stěn. Časté je také rozptýlení na rozptylové loučce nebo vsyp do konkrétního místa na vsypové loučce. Je rovněž možné popel rozptýlit na místě blízkém zesnulému, pokud souhlasí majitel pozemku. Je přípustné urnu s popelem zemřelého přechovávat i v domácnosti. Vyskytují se také alternativnější způsoby nakládání s popelem, a to například zatavení do skla, výroba diamantu z popela

nebo zasazení stromu do jámy s popelem. Pokud si pozůstalý, který vypravil pohřeb, urnu s popelem nepřevezme, je po minimální zákonem stanovené lhůtě 1 roku uložena do společného hrobu nebo je popel vsypán či rozptýlen na vsypové nebo rozptylové loučce na hřbitově (Kotrlý, 2013). Při kremaci jde většinou o občanský pohřeb. Ale jelikož i některé církve s kremací souhlasí nebo ji alespoň tolerují, bývá někdy po církevním obřadu tělo ke kremaci převezeno. Nechvalným příkladem kremací v historii i České republiky byly koncentrační tábory, kde docházelo k masovému spalování mrtvých.

4.2 Zavádění kremace

První návrhy na kremaci pocházejí ze 17. století, kdy se však nesetkaly s kladným ohlasem. Spíše naopak, lidé k nim měli odpor a představa, že by jejich zesnulí příbuzní nebo oni sami měli být zpopelněni, se jim nelíbila a báli se jí. Reálnější úvahy o kremacích tak nastaly až v první polovině 19. století, ovšem za značného odporu církve i veřejnosti. První kremační spolky začaly na našem území vznikat v 70. letech 19. století, v roce 1886 byla založena jejich celozemská federace. Proběhly pokusy o provozování ryze urnových hřbitovů, avšak římskokatolická církev toto neschválila (Nešporová, 2013).

Stoupenci zavedení pohřbívání žehem argumentovali důvody zejména hygienickými, sociálními a modernizačními. Pro byli mnozí lékaři, kteří vyzdvihovali epidemiologické hledisko. Mělo tímto být bráněno šíření nemocí, protože ještě na počátku 20. století byla hromadná úmrtí na přenosné choroby častým jevem. Ti, kteří chtěli být po své smrti spáleni a ve formě popela uloženi do urny či někteří protestanti, kteří se rozešli s římskokatolickou církví, se nechali spalovat v říšských krematoriích již od 70. let 19. století. Roku 1899 vznikla Společnost pro spalování mrtvol, která byla velmi proticírkevního rázu, ale bez značného vlivu. Spolek Krematorium, založený v roce 1909, již byl praktičtěji zaměřen. V Praze následovalo založení celé sítě odborů, jejichž členové přispívali nemalé peníze. Těm lidem, kteří se o něco zasloužili, byla přislíbena i vlastní kremace, pokud o ni stáli. Byla propagována také ekonomická stránka kremace, jelikož zpopelnění těla a poté jeho uložení v urně bylo značně levnější než pohřbívání do země. Uložení těla do hrobu členové spolku kritizovali, jelikož samotné tělo bylo prý vydáno na pospas svému osudu. Oheň byl popisován jako očišťující živel. Ačkoliv již téma kremace nebylo takové tabu jako dříve, zpopelnit se nechal málokdo. I členové spolku se nenechávali zpopelnit vždy. Byla to pořád výjimečná záležitost (Nešporová, 2013).

Rozvoji kremací výrazně napomohl pád Rakousko-Uherska. Po vzniku Československa Národní hnutí roku 1919 oficiálně povolilo pohřeb žehem, který se postupně stal rovnocennou alternativou k tradičnímu pohřbu do země. Vzniklo dvacet pět nových urnových pohřebišť, o deset let později jich již bylo několiknásobně více (Svobodová, 2013). Po roce 1948 bylo rozpuštěno stávající předsednictvo spolku Krematorium, jimi vydávaný časopis „Žeh“ přestal vycházet a propagandy se ujali sami komunističtí představitelé. Měli tak záminku, jak se vymezit vůči církvím. Jejich heslem byl „pokrokové pohřbívání“, odlišné od církevního, které v jejich terminologii představovalo minulost. Chtěli ukázat svou inovativnost a odmítání starých pořádků, které pro ně pohřbívání do země představovalo. Se změnou režimu tak začal významně klesat podíl církevních pohřbů, což mělo logicky zřetelný vliv na zvyšující se podíl kremací. Postoje ke kremacím se značně lišily a vlastně i dodnes se liší. Například římskokatolická či pravoslavná církev odmítaly pohřeb žehem. Jejich představitelé argumentovali tím, že když je tělo zpopelněno a uloženo do urny, brání zmrtvýchvstání. Naopak husité nebo protestanti měli ke kremaci vstřícnější postoj, dokonce někdy budovali svá urnová pohřebiště. Od roku 1963 však římskokatolická církev povoluje pohřbení žehem pro své věřící, ač pohřeb do země stále preferuje. V roce 1969 byl vydán pohřební manuál Ordo exsequiarium, podle něhož mohly být křesťanské pohřby vykonávány v krematoriu. (Nešporová, 2011). Spolek Krematorium změnil svůj název na Spolek přátel žehu a následně na Společnost přátel žehu. Postupně téměř zanikl a po roce 1989 byl obnoven jen částečně. Původním posláním byla legalizace a popularizace pohřbívání v krematoriu, čehož bylo i vlivem dalších okolností dosaženo (Nešporová, 2013).

4.2.1 Budování krematorií v českých zemích

První krematorium na českém území bylo i přes odpor církve a části veřejnosti postaveno v tehdy převážně německojazyčném Liberci v roce 1917. Svému účelu začalo sloužit roku 1918, ačkoliv kremace ještě nebyly povoleny. Po roce 1921, kdy bylo oficiálně povoleno pohřbívání žehem, nastala touha mnoha větších měst mít vlastní krematorium. Spolek Krematorium městům často přispíval, avšak nedisponoval mnoha prostředky, proto bylo v Praze u Olšanských hřbitovů zřízeno krematorium z bývalé kaple. Bylo však pouze provizorní, do té doby, než došlo v roce 1932 k otevření krematoria ve Strašnicích. V roce 1923 zahájilo provoz krematorium v Pardubicích, označované za první české krematorium. Následovala výstavba v Nymburku, Mostě, a první moravské krematorium v Ostravě.

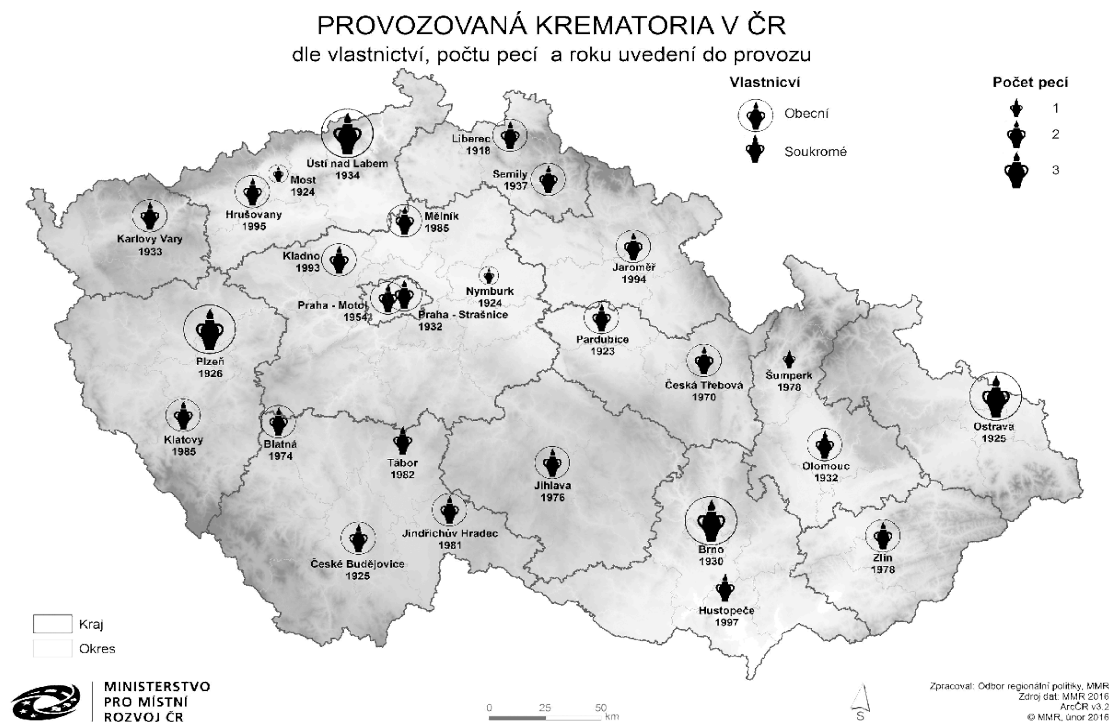

Do 2. světové války bylo nově vybudováno celkem třináct krematorií v různých městech na území České republiky (Svobodová, 2013).

Na návrhy krematorií byly vyhlašovány architektonické soutěže a krematoria se postupně stávala dominantami velkých hřbitovů ve městech. Jejich architektonická hodnota v době socialismu ale často zůstala poplatná době výstavby, protože byla preferovaná praktičnost nad estetikou. V současné době je provozováno dvacet sedm krematorií, většina je zřizována městem. Jsou zde zpopelňováni jednak zemřelí, jejichž pohřební obřad probíhá přímo v daném místě, ale také těla zesnulých po obřadech uskutečněných jinde, kde krematorium k dispozici není. Rovněž jsou v krematoriích zpopelňována těla zesnulých, kdy obřad nebyl zorganizován vůbec. Nakládání s těly zajišťují městské nebo privátní pohřební služby (Nešporová, 2013).

Následující mapa ukazuje současné rozmístění krematorií na území České republiky.

Obrázek 1: Rozmístění krematorií na území ČR

Zdroj: www.mmr.cz

Mapa provozovaných krematorií ukazuje, že každý kraj disponuje minimálně jedním krematoriem. Jediným krajským městem, ve kterém není krematorium provozováno, je

Hradec Králové. Zemřelí jsou zpopelňováni v blízké Jaroměři nebo v Pardubicích. Rozmístění krematorií a jejich kapacita koresponduje s počtem obyvatel v daném kraji a požadavky na pohřby žehem, které jsou v určitých regionech nižší (Zlínský kraj, Vysočina).

4.3 Církevní pohřební obřady

V základním členění jsou pohřby rozdělovány na církevní a občanské. Další dělení se může lišit. V současné době jsou v České republice vypravovány spíše občanské pohřby. Podíl církevních pohřbů tvoří pouze asi 20 %. Toto číslo se liší dle jednotlivých regionů, a to podle míry religiozity obyvatelstva a velikosti sídel, přičemž větší podíl církevních pohřbů je registrován v regionech s vyšší mírou religiozity a větším podílem menších sídel. „*Nejvyšší podíl církevních pohřbů zaznamenala pohřební služba na Vysočině, kde se v roce 2010 každý druhý obřad konal na církevní bázi*“ (Nešporová, 2013, str. 191). Podíl občanských vůči církevním obřadům je ve Zlínském a Jihomoravském kraji odhadován na 6:4. Velký rozdíl pak představuje venkovské a městské sídlo, kde podíl v městském sídle byl 7:3 a na venkově zhruba 1:1. Jde pouze o odhady soukromé pohřební služby, oficiální statistiky bohužel neexistují (Nešporová, 2013).

•Církev římskokatolická

Občas je nesprávně, resp. zjednodušeně, užíván název katolická církev. Jde o nejrozšířenější církev v České republice, ke které se hlásí přes polovinu všech věřících. Pohřeb je chápán jako rozloučení zemřelého s církví, protože věřící byl v dětství pokřtěn a tedy církví přijat za vlastního. Mše za mrtvé je známá pod názvem Rekviem, po čase ale přestala být oblíbená, protože prý byla moc děsivá a smutná. Vznikly tedy alternativy. Mše probíhá v kostele. Katoličtí věřící věří v nesmrtelnost duše, nikoliv těla. Na rakev je knězem kropena svěcená voda. „*Tradičním způsobem pohřbu je v římskokatolické církvi pohřeb do země*“ (Stejskal, Šejvl a kol., 2011, str. 239). V roce 1963 (2.vatikánský koncil) však církev upustila od některých svých striktních požadavků a bylo umožněno pohřbívat žehem, pokud tímto ovšem pozůstali nevyjadřují negativní postoj k římskokatolické církvi, která pohřeb do země i nadále preferuje. Na vesnicích se stále vyskytují tradiční varianty římskokatolického pohřbu, kdy je uspořádáno rozloučení v domě zesnulého, následuje mše v kostele a po ní je tělo zemřelého v rakvi průvodem doprovázeno na hřbitov, kde je

uloženo do vykopaného hrobu. Stejně tak může být po mši tělo převezeno do krematoria ke spálení. Symboly spojené s římskokatolickým pohřbem jsou černá či fialová barva, bílá barva u malých dětí či zasvěcené panny, svěcená voda ke kropení rakve a hrobu, kadidlo, kříž, mešní kalich, svíce (Stejskal, Šejvl a kol., 2011).

•Církev řeckokatolická

Jde o církev, která má asi nejvíce společného s římskokatolickou církví. Uznává autoritu papeže a tutéž dogmatickou nauku. Zajímavostí je, že texty modliteb během smutečního obřadu se liší podle pohlaví a věku zemřelého. Pohřeb kremací je spíše výjimka, praktikuje se tradiční pohřeb do země. Pobožnost za zemřelé se nazývá panychida. Probíhají modlitby, jejichž obsahem je prosba za odpuštění hříchů zesnulého a vzkříšení (Stejskal, Šejvl a kol., 2011).

•Církev československá husitská

Církev byla založena v roce 1920, vznikla odštěpením od římskokatolické církve a má působnost pouze v České a Slovenské republice. Pohřeb je chápán jako rozloučení se zesnulým, projev lásky, milosrdenství, smíření a příležitost k hlásání křesťanské naděje. V dobách svého vzniku se daná církev prezentovala jako pokroková, a proto jako první začala prosazovat pohřeb kremací, což je pro tuto církev značně typické. V prostorách Československé církve husitské byla postavena první kolumbária. Povolen je však také pohřeb do země. „*Obřad sestává z modliteb, čtení z bible, promluvy a zpěvů*“ (Stejskal, Šejvl a kol., 2011, str. 242). Pohřební obřad vede farář či farářka a koná se v kostele nebo obřadní síni. Může být také vypraven průvod z domu zesnulého.

•Církev protestantské

Mezi protestantské církve působící v České republice patří například Českobratrská církev evangelická, Církev bratrská nebo Bratrská jednota baptistů. Dané církve nemají kněze, ale kazatele. Obřad je velmi prostý a je čtena a vykládána bible. Obřad bývá se zpěvy, kázáním a připomínkami ze života zesnulého. „*Na rozdíl od katolíků jsou protestanti přesvědčeni, že mrtvým po smrti již nelze nijak pomoci v jejich dalším osudu*“ (Nešporová, 2013, str. 145). Oproti římskokatolickým obřadům zde nejsou symboly jako svěcená voda, kadidlo, svíce, obrazy. Po obřadu je rakev s tělem zesnulého převezena do krematoria ke zpopelnění nebo na hřbitov, kde může následovat krátké rozloučení před uložením do země (Stejskal, Šejvl a kol., 2011).

•Církev pravoslavná

Smuteční bohoslužba bývá velmi obřadná. Jsou při ní zpívány náboženské písně. Užívá se symbolů, zejména jde o kadidla a svíce. Bohoslužba za zesnulé se stejně jako v případě církve řeckokatolické nazývá panychida. Je sloužena jednak jako součást pohřbu, a pak i v určitou dobu od úmrtí. Součástí panychidy jsou prosby za odpuštění hříchů zesnulého a modlitby za pokoj jeho duše (Stejskal, Šejvl a kol., 2011).

•Judaismus

Během obřadu jde především o chvalořečení nad tělem. Do rakve se nesmí vkládat žádné květiny ani šperky. „*Pohřeb by se měl konat urychleně ještě v den smrti, jen pokud to není možné, tak následující den*“ (Kerrigan, 2008, str. 172). Po úmrtí je lidské tělo položeno na zem, kde je přikryto plachtou, u hlavy je zapálena svíce. Při ukládání do rakve musí být zemřelý oblečen do speciálního oděvu. Starým zvykem je, že si pozůstalí roztrhají roucho jako výraz smutku. Nyní si jen natrhnou oblečení. Rakev musí být vyrobena z nehoblovaných prken. Bratrstvo zemřelého omyje horkou vodou. Tento rituál je nazýván taharah. Ženy musí omýt ženy a muži muže. Při obřadu je předříkávána modlitba. Muži mají navíc na sobě tzv. talit, ze kterého je záměrně odváznán jeden z pramenů a tím se stává neplatným. Pro nejbližší příbuzné platí, že by prvních 7 dní vůbec neměli vycházet z domu, měli by sedět na nízkých stoličkách, neměli by nosit kožené boty, šperky, muži se nesmí holit, zrcadla jsou schována. Přijímají návštěvy svých přátel a příbuzných a sdílejí vzpomínky na zemřelého. Toto období se nazývá šiva. Na konci sedmi dnů rodina vychází na krátkou procházku, aby dala najevo, že se vrací do života. Následuje etapa zvaná šlošim, která trvá 30 dní (včetně šivy) a je mírnější. Každý rok se zapaluje svíce, která musí hořet 24 hodin. V průběhu roku se mimo jiné ještě několikrát vyjadřuje úcta k zemřelým. 12 měsíců po obřadu se na hrobě vztyčuje náhrobek (Stejskal, Šejvl a kol., 2011).

•Islám

Pohřeb, stejně jako v judaismu, musí být proveden v den smrti, resp. co nejrychleji je to možné. Muslimský obřad se nazývá Janaza Salah. Koná se většinou na nádvoří mešity. Tělo je rituálně omyto příslušníkem stejného pohlaví, jako je zesnulý. Následně je zavinuto do rubáše. Hrob je prostý, bez obrub, bez kamene, bez svíček. Musí být orientován tak, aby zesnulý ležel na pravém boku obličejem k Mekce. V muslimských zemích je preferováno uložení do země bez rakve. Toto ovšem české právo neumožňuje. Tělo nesmí být spáleno,

protože muslimové věří na vzkříšení z mrtvých. V nemocnicích v muslimských zemích bývají zřizovány prostory pro pozůstalé za účelem vykonání modlitby. Kvůli porušení integrity těla by nemělo být pitváno. Úpravy nebožtíků mají svá jasně daná pravidla. Tělo by mělo být uloženo co nejbližší bývalému bydlišti. „*Vdova obvykle truchlí po dobu čtyř lunárních měsíců a 10 dnů. Manželé by měli po smrti svých žen setrvat v zármutku alespoň rok*“ (Kerrigan, 2008, str. 175).

4.3.1 Komparace pohřebních zvyků u jednotlivých církví

Následující tabulka přehledně srovnává způsoby pohřbení, obřady a místa rozloučení pod záštitou jednotlivých církví.

Tabulka 1: Komparace pohřebních zvyků u jednotlivých církví

Církev	Pohřbení	Obřad	Místo rozloučení
Církev římskokatolická	Do země, povolena i kremace	Mše, modlitby za zemřelého	Kostel, u hrobu, v domě zemřelého
Církev československá husitská	Typická kremace, možný i pohřeb do země	Modlitby, čtení z bible, promluvy, zpěvy	Kostel, obřadní síň
Církev protestantské	Pohřeb do země nebo kremací	Prostý, čtení z bible, modlitba	Obřadní síň, hřbitov, kostel
Církev řeckokatolická	Pohřeb do země, výjimečně pohřeb kremací	Mše, texty obřadů se liší podle věku a pohlaví zemřelého	Kostel
Církev pravoslavná	Pohřeb do země, kremace jen výjimečně	Modlitba, smuteční řeč, chvalořečení nad tělem, omývání mrtvých	Synagoga, výjimečně u hrobu
Judaismus	Pohřeb do země, nejlépe v den smrti	Modlitba, smuteční řeč, chvalořečení nad tělem, omývání mrtvých	Synagoga, výjimečně u hrobu
Islám	Pohřeb do země, nejlépe bez rakve (v ČR nepovoleno), tělo zavinuté v rubáši, nejlépe v den smrti	Modlitba, omývání mrtvých	Modlitbu je možná provést kdekoliv, kde člověk zemře

Zdroj: zjištěné informace, zpracování vlastní

Mezi jednotlivými církvemi panují jak shody, tak rozdíly ve způsobech, kterými se církev a pozůstalí loučí se svými blízkým. Pohřeb pod záštitou kterékoliv církve má zesnulému zajistit duchovní očistu, projevit úctu a pozůstalým útěchu. Stejně tak mají všechna církevní smuteční rozloučení obvyklý bohoslužebný ráz, vždy s ohledem na zvyklosti

v dané církvi. Obřad, resp. smuteční mše, bývá vykonáván v kostelech, v případě judaismu v synagoze. Při uložení těla do země následují modlitby u hrobu. Islám preferuje obřad vně mešity. Mnohé církve působící v České republice umožňují i jednodušší rozloučení v obřadní síni, jehož součástí už není mše svatá. V judaismu a islámu je na rozdíl od ostatních výše zmíněných církví pohřeb organizován co nejrychleji po smrti, ideálně ještě též den. Rozdíly mezi církvemi panují v toleranci kremace. Zpopelnění zesnulého je nepřijatelné pro islám a judaismus. Islám preferuje pohřeb bez rakve, ten ovšem v České republice není umožněn. Církev římskokatolická a řeckokatolická kremaci tolerují, ale preferují uložení těla do země. Protestantské církve a Církev československá husitská mají ke kremaci kladný vztah, stejně tak smuteční obřady pod záštitou těchto církví bývají civilnější.

4.4 Ostatní pohřby

Mezi ostatní pohřby patří všechny, které nejsou vypravovány pod záštitou některé z církví. Jsou popsány pohřby občanské, kterých je v současné době většina, a to s obřady i bez nich. Dále jde o státní pohřby týkající se mimořádně významné osobnosti a vojenské pohřby. Je řešena problematika pohřbů sjednaných obcí.

4.4.1 Občanské (sekulární) pohřby

Občanské pohřby představují rozloučení se zesnulým, které se koná bez přítomnosti duchovního. V českých zemích se začaly silněji prosazovat v období socialismu, kdy byly od poloviny 20. století podle sovětského protináboženského vzoru zaváděny občanské pohřební obřady, které měly nahradit stávající církevní (Dějiny a současnost, 2008). Částečně ale z původních církevních obřadů obvyklých v dané oblasti vycházejí. V obou případech jde o shromáždění pozůstalých a dalších smutečních hostů a rozloučení se zesnulým, u občanských pohřbů oproti církevním většinou v redukované podobě. V některých částech proslovu se může vyskytovat rovněž náboženská složka, podle přání zesnulého nebo pozůstalých. Jde však stále o pohřeb občanský. V dnešní době je to nejvyužívanější forma pohřebního obřadu. „*Pouze jeden z pěti zesnulých pohřbívaných s obřadem byl pohřbíván za účasti duchovního*“ (Nešporová, 2013, str. 191). V rámci České republiky je nejvyšší zastoupení sekulárních pohřbů v Praze, Severočeském a Západočeském kraji (Dějiny a současnost, 2008). Občanské pohřby se v současnosti konají ve smuteční síni krematoria, nebo jiné smuteční síni, obvykle s reprodukcí

hudbou a květinami. Proslov je většinou zajištěn najatým řečníkem, někdy jsou součástí i projevy přátel či příbuzných zemřelého. Po občanském pohřbu je tělo většinou zpopelněno v krematoriu, ale uložení v rakvi do hrobu či hrobky je možné také. Urny s popelem jsou ukládány na hřbitově do hrobu, hrobky nebo kolumbária. Případně je popel zemřelého rozptylován nebo vsypáván ve zvláštní části hřbitova. Oproti církevním pohřbům je občanský pohřeb kratší a jednodušší. Ve srovnání s kostelem, ve kterém se odehrávají smutné i radostnější rituály v životě člověka, je smuteční síň jednoúčelová, uzpůsobená výhradně k pohřebním obřadům. Preferován je jednoduchý, strohý a účelný obřad zakončený kremací. Pohřební hostiny jsou často vnímány jako přežitek, stejně tak hluboký smutek, kromě dne pohřbu (Dějiny a současnost, 2008).

Cena za vypravení občanského pohřbu pohřební službou se významně liší podle požadavků pozůstalých, kteří pohřeb sjednávají. Jde o požadavky na vybavení rakve, květinovou výzdobu, hudební produkci, dopravu, smuteční hostinu a další. Rozdíl cen mezi regiony je menší. V roce 2014 byla Asociací pohřebních služeb ČR uváděna cena pohřbu se smutečním rozloučením a následnou kremací v rozmezí mezi 20 000 Kč a 40 000 Kč (Peníze, 2014). Ve specifických případech je možné požádat o pohřebné jakožto dávku státní sociální podpory ve výši 5 000 Kč. Tato částka je vyplacena v případě pohřbu nezaopatřeného dítěte nebo rodiče nezaopatřeného dítěte. O dávku žádá osoba, která vypravila pohřeb (Zákony pro lidi, 2015).

4.4.2 Státní a vojenské pohřby

Při státním pohřbu jde o rozloučení se zesnulou mimořádně významnou osobností. Pohřeb zajišťuje stát, který rovněž hradí náklady. Příkladem státního pohřbu je pohřeb prvního československého prezidenta T. G. Masaryka, kterého se v roce 1937 zúčastnily desetitisíce lidí. Rakev s tělem prezidenta byla překryta státní vlajkou a vedena šestispřežím na dělostřelecké lafetě. T. G. Masaryk je pohřben na hřbitově v Lánech (Weburny - místo odpočinku, 2016). V době socialismu byly státní pohřby důkladně připravovány. Lidé účastníci se daného pohřbu byli pečlivě vybíráni. Příslušnost ke komunistické straně byla samozřejmostí. Toto opatření bylo činěno zejména proto, aby někdo nevyužil mediální pozornosti ke svému prospěchu, a tím neznevážil celou událost. V nedávné době (2011) se konal státní pohřeb prvního českého prezidenta Václava Havla. Pohřbu se zúčastnili i představitelé světových mocností jako například bývalý

prezident Spojených států amerických Bill Clinton, bývalá ministryně zahraničí Spojených států amerických Madeleine Albrightová, francouzský prezident Nicolas Sarkozy či premiér Velké Británie David Cameron.

Způsob pohřbívání vojáků se vždy lišil dle zvyklosti jednotlivých kultur a částečně se odvíjel od církevních pohřbů. Dříve se vojáci pohřbívali tam, kde padli. Po skončení 2. světové války se vlády podle mírových smluv zavázaly k pohřbení každého vojáka a uctění jeho památky. U těch, jejichž těla nebyla nalezena, byl vystavěn alespoň pomníček. Často se rovněž stávalo, že u padlých vojáků nebyla zjištěna totožnost. K tomu sloužily hromadné hroby vojáků. Náhrobek byl z kamene a na něm byla napsána jména padlých, pokud byla známa, nebo jen obecně, heslovitě, jako například: „Padli za naši vlast, čest jejich památce“. *„Již v dubnu 1919 byl při Ministerstvu národní obrany zřízen Ústřední inspektorát válečných hrobů, do jehož působnosti patřilo i zpracování a evidence válečných hrobů“* (Stejskal, Šejvl a kol., 2011, str. 339).

4.4.3 Pohřby bez obřadu

Pohřeb bez obřadu je v České republice stále častější variantou pro pohřbení. Tento typ pohřbu je spojen téměř výhradně s kremací. Na rostoucí počet pohřbů vykonaných jen v této okleštěné podobě má vliv vyšší míra sekularizace a volnost rodinných vazeb, které obecně vedou k redukci přechodových rituálů, jako jsou kromě pohřbů například i svatby. Dalším faktorem, který vysvětluje stoupající oblibu pohřbů bez obřadu, je vyšší věk zemřelých, kteří již nemají tak silné sociální vazby. Mnozí pozůstalí rovněž nejsou spokojeni s průběhem pohřebních obřadů v neosobních obřadních síních, a proto se raději rozhodnou jej vynechat zcela. Nezanedbatelným argumentem pro mnoho pozůstalých je nižší cena, přičemž daný faktor je pro méně majetné ještě umocněn zrušením pohřebního jako plošné sociální dávky od roku 2008. Z výše uvedených důvodů může ke společnému rozloučení dojít i jinde, méně formálně. V Praze je bez obřadu vykonán přibližně každý druhý pohřeb. Výrazně menší podíl je zaznamenán ve Zlínském, Olomouckém a Jihomoravském kraji, tedy v místech se silnějším vztahem k tradicím a vyšší mírou religiozity (Nešporová, 2011). Cena za vypravení pohřbu bez obřadu se pohybuje okolo 10 000 Kč. Je tvořena náklady na rakev, kremaci, urnu, manipulaci s tělem, dopravu a administrativní úkony (Peníze, 2014).

4.4.4 Pohřby sjednané obcí

Jde o pohřby zesnulých, jimž nebyl ve lhůtě 96 hodin od oznámení úmrtí sjednán pohřeb. Druhou situací je pohřbení zemřelého bez známé totožnosti. Daný pohřeb vypravuje obec, na jejímž území došlo k úmrtí, nalezení pozůstatků nebo vyložení z dopravního prostředku. Toto je řešeno v § 5 zákona č. 256/2001 Sb. o pohřebnictví (Zákony pro lidi, 2015). Původně mělo jít o krajní variantu důstojného pohřbení zesnulého, který je zcela bez příbuzných. Zesnulý, kterému je vypravován sociální pohřeb, je tedy buď zcela bez příbuzných či známých, kteří by byli ochotni pohřeb vypravit nebo ti se z důvodů špatných vztahů či tíživé ekonomické situace k němu nehlásí. Počet těchto tzv. sociální pohřbů má v České republice stoupající tendenci, mezi lety 2007 a 2015 vzrostl přibližně desetkrát. Na nárůst mělo zřetelný vliv i zrušení pohřebného jako plošné sociální dávky v roce 2008. Pravidla pro sociální pohřeb vycházejí jednak ze zvyklostí jednotlivých obcí, ale také ze stavu pozůstatků. Je zřejmé, že se většinou bude jednat o jednoduchý pohřeb bez obřadu s následným uložením urny do hromadného hrobu nebo rozptylu či vsypu. V určitých případech rovněž záleží na povolení státního zástupce, pokud je podezření, že v souvislosti se smrtí došlo ke spáchání trestného činu (České noviny, 2016).

Náklady na pohřby sjednané obcí

„Pokud dojde k úmrtí ve zdravotnickém zařízení nebo v ústavu sociální péče, hradí tento poskytovatel zdravotních služeb nebo ústav sociální péče po dobu 48 hodin od úmrtí náklady spojené s uložením lidských pozůstatků“ (Šejvl, 2015, str. 41). Po uplynutí této lhůty hradí náklady na převoz, přípravu a pohřeb samotná obec jakožto obstaravatel pohřbení. V cenovém věstníku MF (č. 13/2014) jsou uvedeny služby, které mohou být součástí tzv. sociálního pohřbu: použití chladicího boxu, zpracování žádosti o pohřbení, cena rakve a vložky do rakve, cena za úpravu lidských pozůstatků, oblečení do šatů nebo rubáše, cena rubáše, uložení lidských pozůstatků do rakve včetně manipulace s rakví, přeprava lidských pozůstatků, cena za zpopelnění lidských pozůstatků v rakvi, cena za urnu, rozptyl nebo vsyp či uložení urny a ostatní náklady spojené se zajištěním uvedených činností (Šejvl, 2015). Obec může vynaložené náklady nárokovat v dědickém řízení, protože dědicové odpovídají za přiměřené náklady spojené s pohřbením. Pokud dědicové nejsou nalezeni, mohou obce žádat o proplacení oprávněných nákladů Ministerstvo pro místní rozvoj. V roce 2015 byla MMR obcím vyplacena částka

9 604 764 Kč při 1 096 kladně vyřízených žádostech (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2016).

4.5 Regionální rozdíly v pohřbívání

Ačkoliv patří Česká republika spíše k menším státům s homogenní národnostní strukturou, je možné zde vysledovat určité rozdíly v kultuře pohřbívání, a to jak mezi jednotlivými regiony, tak mezi městem a venkovem. Hlavním faktorem, který na regionální úrovni ovlivňuje preference v pohřbívání, je náboženství, resp. dominantní římskokatolická církev. Platí, že čím vyšší míra religiozity, tím vyšší zastoupení inhumací, a tedy většinou církevních pohřbů. Religioznější regiony se vyskytují na jihu a východě republiky, nejvíce v jihovýchodní části Moravy (Deník veřejné správy, 2010).

Druhým faktorem pro preferenci typu pohřbu je velikost obce, ve které zemřelý žil. V regionech s vyšším zastoupením venkovských sídel je vyšší podíl církevních pohřbů spojených s inhumací. V menších obcích častěji probíhají církevní pohřby spojené se mší a následným uložením zemřelého do hrobu na místním hřbitově, kterých se účastní tzv. celá vesnice. Dané faktory spolu souvisejí, protože ve větších městech je podíl věřících nižší. V Praze je odhadovaný podíl církevních pohřbů méně než jedna desetina, přičemž zastoupení inhumací je dokonce pouze 3%. Ve Zlínském a Jihomoravském kraji a v kraji Vysočina je zastoupení církevních pohřbů s převažující inhumací přibližně 40 % (Nešporová, 2013). Finanční náročnost nemá na rozhodování mezi občanským nebo církevním pohřbem zásadnější vliv (Deník veřejné správy, 2010).

Regionální odlišnosti jsou rovněž patrné v podílu pohřbů uskutečněných bez obřadu. Jejich zastoupení se v největších městech s vyšší mírou anonymity pohybuje okolo 50 %. Pohřbívání bez smutečního rozloučení je rovněž rozšířenější v Čechách než na Moravě. Tento jev se, stejně jako podíl sekulárních pohřbů a kremací, vyznačuje východo-západním gradientem. V rámci Zlínského a Jihomoravského kraje se podíl pohřbů bez obřadu pohybuje v rozmezí 10 – 20 % oproti Plzeňskému nebo Libereckému kraji, kde jde přibližně o polovinu takto organizovaných pohřbů (Nešporová, 2013). Vyšší zastoupení pohřbů bez obřadu s sebou nese i větší podíl nevyzvednutých urn. Na další rozdíly v zastoupení pohřbů bez obřadu v rámci menších regionů má vliv charakter obyvatelstva (náboženská víra, rozsah nového osídlení a další) a podíl venkovských oblastí. Na lokální

úrovni může mít na preference v pohřbívání vliv i dostupnost obřadní síně nebo kostela (Deník veřejné správy, 2010).

4.6 Souhrn teoretické části

Úmrtí člověka je svázáno s určitými institucemi, tj. pravidly, která je z hlediska kultury, ve které jedinec žije, žádoucí, mnohdy i nutné, dodržovat. Zůstává zachován základní princip, kdy je třeba zesnulému zajistit pohřbení a postupně se vyrovnat s novou společenskou úlohou (Navrátilová 2004). Ve srovnání s tradiční společností nastala v moderní společnosti postupná profesionalizace činností souvisejících se smrtí člověka. Tyto záležitosti jsou organizačně zajišťovány nemocnicemi, ústavy sociální péče, pohřebními službami a některými úřady veřejné správy (Kotrlý, 2013).

V České republice jsou umožněny dva způsoby, kterými může být naloženo s tělem zesnulého, a to inhumace a kremace (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2010). Na počátku 20. století bylo do země pohřbeno téměř 100 % zesnulých, nyní jde v rámci celé republiky o necelých 20 %. 80% zastoupení kremací patří k nejvyšším na světě. První krematorium na našem území začalo svému účelu sloužit v roce 1918, nyní jich je provozováno dvacet sedm (Nešporová, 2013).

Pohřby je možné rozdělit do dvou základních skupin na církevní a občanské. Církevní pohřby se ve větším rozsahu vyskytují v kraji Zlínském, Jihomoravském a Vysočině (přibližně 40 %), jejich zastoupení je rovněž vyšší ve venkovských sídlech (Nešporová, 2013). Ačkoliv jsou církevní pohřby vnímány jako tradiční, i zde došlo k určitému uvolnění pravidel. Římskokatolická církev umožňuje i pohřeb žehem, před rokem 1963 vyloučený. Oproti tomu Církev československá husitská propagovala pohřeb žehem už od svého založení v roce 1920. Občanské pohřby jsou v České republice rozšířenější, jsou zastoupeny přibližně z 80 % a do jisté míry z tradice křesťanských pohřbů vycházejí. Obřady ale bývají kratší a odehrávají se většinou v obřadních síních. Zejména ve velkých městech se postupně rozšířily pohřby bez obřadu. V Praze je jich takto vypravena přibližně polovina (Nešporová, 2011).

Specifickou kategorií tvoří tzv. sociální pohřby, tedy pohřby dle § 5 zákona č. 256/2001 Sb. o pohřebnictví. Tento pohřeb vypravuje obec, na jejímž území k úmrtí došlo, resp. byly nalezeny pozůstatky či tělo vyloženo z dopravního prostředku a do 96 hodin od oznámení

úmrtí nebylo sjednáno pohřbení. Ačkoliv pohřeb vypraví obec, vynaložené náklady následně může nárokovat v dědickém řízení. V případě nenalezení dědiců oprávněné náklady obci uhradí Ministerstvo pro místní rozvoj (Šejvl, 2015).

Výše zmíněné teoreticky získané poznatky týkající se současných způsobů pohřbívání v České republice, pohřebních obřadů a jejich regionálních odlišností tvoří oporu pro sekundární a komparativní analýzu dat z pohřebních služeb a zejména pro část empirickou. V rámci vlastního šetření budou vedeny rozhovory s obyvateli Prahy a Zlína a otázky budou směřovány na preference pohřebního obřadu a následného naložení s pozůstatky blízké osoby a průběh již navštívených pohřbů.

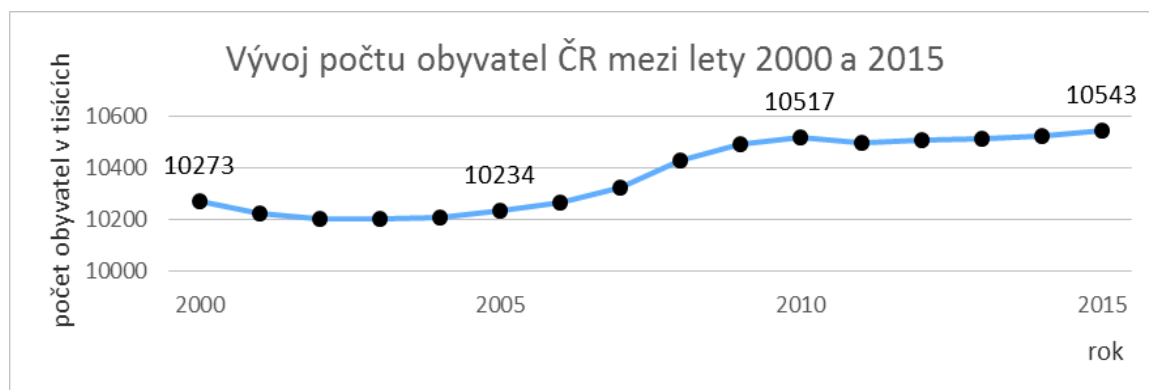
5 Sekundární a komparativní analýza dat o demografických ukazatelích spojených se smrtí, náboženskou vírou a pohřebních službách

Pro dobrou orientaci v problematice týkající se smrti a pohřbívání v České republice jsou v následujících grafech a tabulkách ukázány a následně okomentovány vybrané demografické události popsané v teoretické části práce.

5.1 Vybrané demografické údaje o České republice (krajích)

Česká republika má dlouhodobě něco přes 10 milionů obyvatel. Následující graf ukazuje vývoj jejich počtu mezi lety 2000 a 2015, reprezentovaný číselně označenými údaji udanými v tisících, a to vždy po 5 letech. Pro přehlednost je graf vypracován s výchozí hodnotou 10 000 tisíc obyvatel.

Graf 1: Vývoj počtu obyvatel ČR mezi lety 2000 a 2015

Zdroj: www.czso.cz, zpracování vlastní

Z údajů v grafu vyplývá, že počet obyvatel měl po přelomu tisíciletí klesající tendenci, následně ovšem až na mírný výkyv v roce 2011 roste. Na přírůstek nebo pokles má vliv počet živě narozených dětí, počet zemřelých a saldo zahraničního stěhování, které vyjadřuje rozdíl mezi počtem lidí přistěhovaných z ciziny a vystěhovaných. V daných letech bylo saldo zahraničního stěhování kladné kromě let 2001 a 2013. Mezi lety 2000 a 2015 se pomocí těchto vlivů počet obyvatel zvýšil přibližně o 270 tisíc, což představuje nárůst asi o 2,6 % (Český statistický úřad, 2016).

Následující tabulka ukazuje vývoj počtu obyvatel v krajích mezi lety 2000 a 2015, čísla jsou uvedena v tisících.

Tabulka 2: Vývoj počtu obyvatel v krajích mezi lety 2000 a 2015

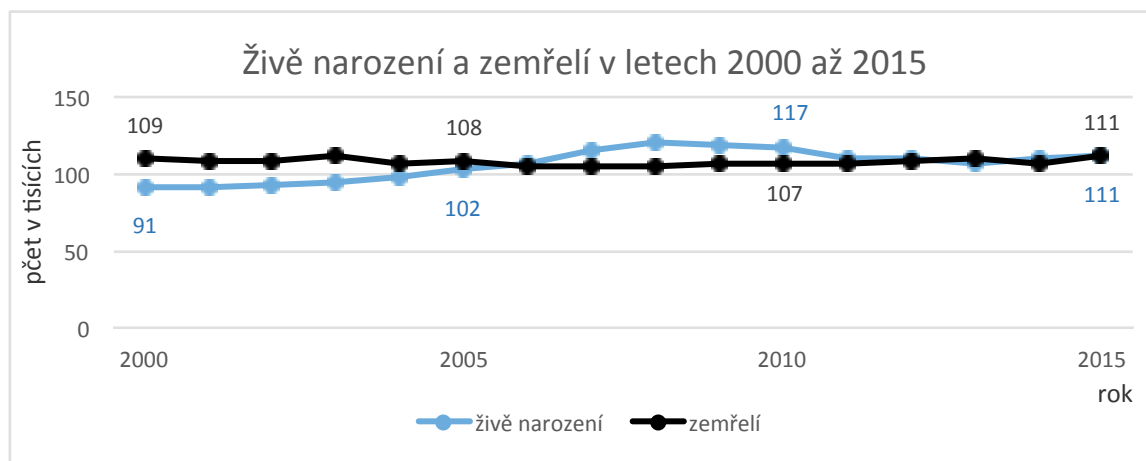
Kraj	Počet obyvatel v roce 2000	Počet obyvatel v roce 2015	Rozdíl
Jihomoravský	1144	1174	+ 30
Jihočeský	626	637	+ 11
Královéhradecký	551	551	0
Vysočina	514	510	- 4
Karlovarský	305	299	- 6
Liberecký	429	439	+ 10
Olomoucký	646	635	- 11
Moravskoslezský	1275	1215	- 60
Pardubický	509	516	+ 7
Plzeňský	552	576	+ 24
Praha	1184	1263	+ 79
Středočeský	1113	1321	+ 208
Ústecký	827	823	- 4
Zlínský	598	585	- 13

Zdroj: www.czso.cz, zpracování vlastní

Z tabulky je patrné, že vývoj počtu obyvatel v jednotlivých krajích není rovnoměrný. Na změnu má kromě faktorů uvedených při hodnocení počtu obyvatel České republiky jako celku navíc vliv vnitřní stěhování mezi jednotlivými kraji. Nejvyšší přírůstek v rámci krajů, a to jak v absolutních hodnotách, tak relativně, byl zaznamenán ve Středočeském kraji. Mezi lety 2000 a 2015 se zde počet obyvatel zvýšil o 208 tisíc, což odpovídá navýšení o 18,7 %. V kraji Praha došlo během zkoumaných 15 let k nárůstu o 79 tisíc, resp. 6,7 %. Významnější kladné hodnoty ještě vykazuje Plzeňský a Jihomoravský kraj. Největší pokles počtu obyvatel byl v daném období zaznamenán v Moravskoslezském kraji, kde došlo ke snížení o 60 tisíc, což odpovídá hodnotě 5 %. V pořadí další 2 kraje, ve kterých v roce 2015 žilo méně obyvatel než v roce 2000, jsou kraje Zlínský a Olomoucký (Český statistický úřad, 2016).

Níže uvedený graf vyjadřuje poměr mezi živě narozenými dětmi a zemřelými osobami mezi lety 2000 a 2015. Je vyjádřen v tisících a reprezentován označenými daty vždy po 5 letech.

Graf 2: Živě narození a zemřelí v letech 2000 až 2015

Zdroj: www.cszo.cz, zpracování vlastní

Z grafu vyplývá relativně stabilní počet každoročně zesnulých osob. Rozdíl mezi těmito dvěma faktory je tedy více způsoben stoupajícím a následně klesajícím počtem živě narozených dětí (Český statistický úřad, 2016).

Následující tabulka ukazuje podíl zemřelých za rok 2015, údaje jsou rozděleny podle krajů.

Tabulka 3: Úmrtnost v jednotlivých krajích

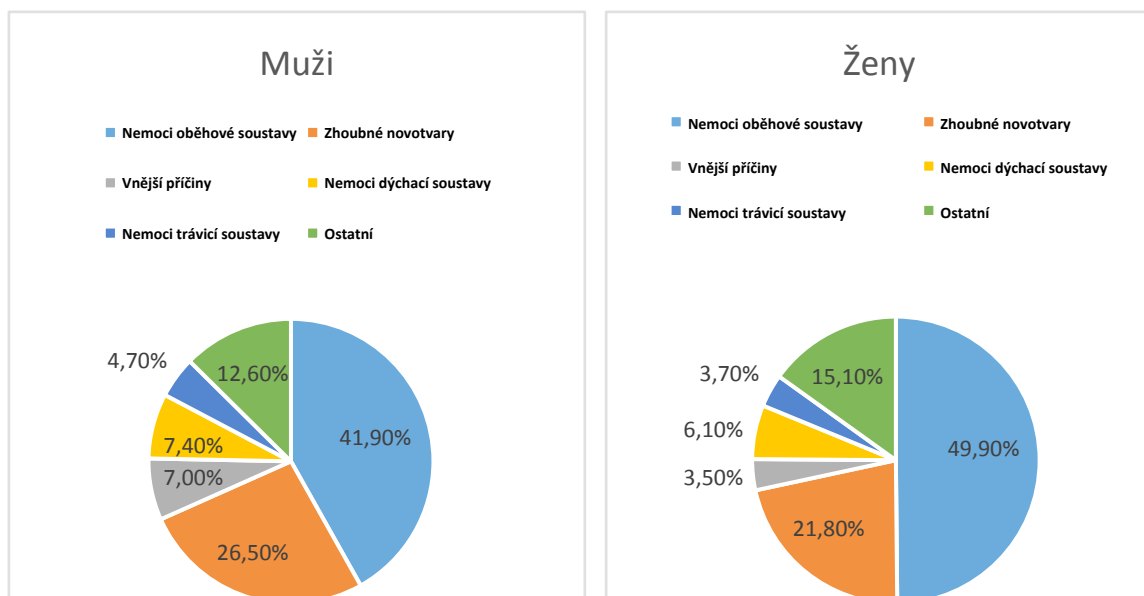
Kraj	Úmrtnost v roce 2015	Kraj	Úmrtnost v roce 2015
Jihomoravský	10,3 ‰	Moravskoslezský	11,2 ‰
Jihočeský	10,9 ‰	Pardubický	10,5 ‰
Královéhradecký	10,6 ‰	Plzeňský	11 ‰
Vysočina	10,2 ‰	Praha	9,8 ‰
Karlovarský	10,9 ‰	Středočeský	9,9 ‰
Liberecký	10,4 ‰	Ústecký	11,2 ‰
Olomoucký	10,2 ‰	Zlínský	10,8 ‰

Zdroj: www.czso.cz, zpracování vlastní

V tabulce č. 3 jsou údaje o úmrtnosti udávány v jednotkách promile, což je pro tento typ demografických jevů standardní. Rovněž takto lze data za jednotlivé kraje vzhledem k rozdílnému počtu jejich obyvatel snáze komparovat. Hodnoty úmrtnosti byly v České republice v roce 2015 přibližně 10,5 ‰. Z tabulky plyne, že v kraji Praha a Středočeském jsou tato data nižší, oproti tomu relativně vysoké hodnoty byly zaznamenány v Moravskoslezském a Ústeckém kraji.

Zastoupení úmrtí podle příčiny ukazuje následující graf. Údaje jsou platné pro rok 2015.

Graf 3: Zastoupení úmrtí podle příčin

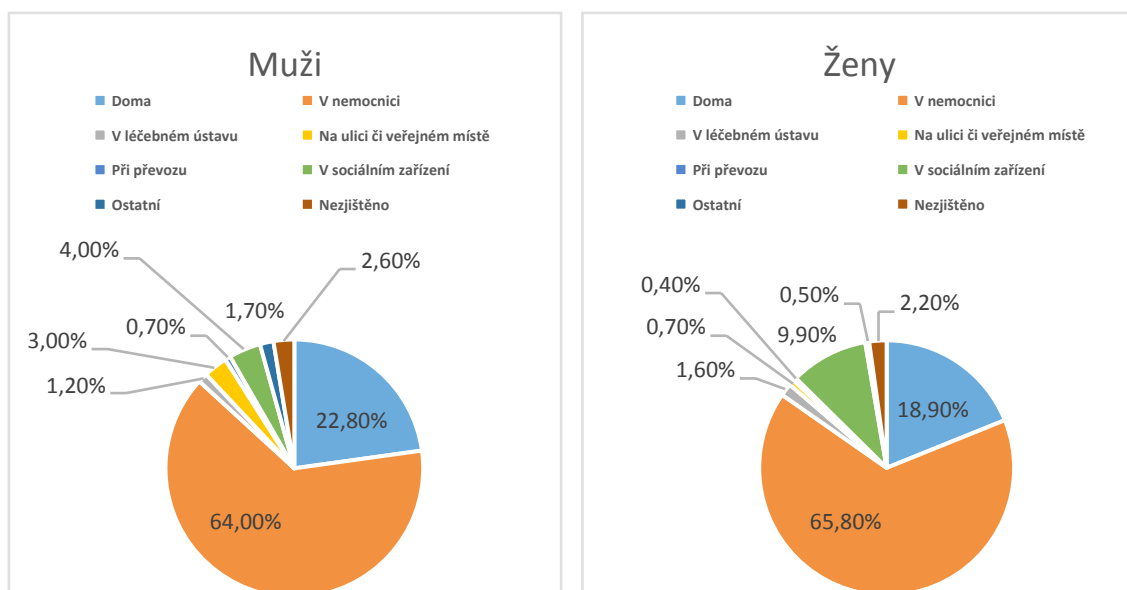
Zdroj: www.uzis.cz, zpracování vlastní

Z grafu č. 3 (viz výše) plyne zřetelně nejvyšší zastoupení úmrtí na nemoci oběhové soustavy, a to u obou pohlaví s vyššími hodnotami v případě žen. Nejvýznamnější rozdíl mezi pohlavími je ovšem u úmrtí na vnější příčiny. Do dané kategorie spadají úmrtí na úrazy, nehody včetně dopravních, sebevraždy nebo vraždy. Určitý rozdíl také panuje v případě úmrtí na zhoubné novotvary, kde je vyšší zastoupení mužů.

Dané odlišnosti mezi pohlavními mají souvislost také s věkem, kterého se lidé dožívají a je u žen přibližně o 6 let vyšší. Úmrtnost kojenců je v České republice na velmi nízké úrovni. Na 1 000 živě narozených dětí připadá jen 2,5 úmrtí kojenců do 1 roku života. Většinou jde o příčiny vzniklé ještě před narozením. Zde je zajímavé srovnání s rokem 1900, kdy se 1 roku nedožilo 22 % živě narozených dětí. Mladiství a dospělí ve věku do 45 let nejčastěji umírají z vnějších příčin, významně častěji se tento důvod vyskytuje u mužů, a to přibližně dvojnásobně. Ve věku mezi 45 a 65 lety převažují úmrtí na zhoubné novotvary. Podíl zemřelých na nemoci oběhové soustavy potom s věkem roste a od 70 let věku tvoří u obou pohlaví dominantní příčinu úmrtí. (Ústav zdravotnických informací a statistiky, 2016).

Zemřelí podle místa úmrtí jsou rozděleni podle pohlaví. Údaje jsou vyjádřeny v procentech v níže uvedeném grafu. Data odrážejí stav v roce 2015.

Graf 4: Zastoupení úmrtí podle místa

Zdroj: www.uzis.cz, zpracování vlastní

Z výše uvedeného grafu č. 4 plyne, že přibližně 73 % všech zesnulých zemře během svého umístění v některé z pečujících organizací. Jde o nemocnice, léčebné ústavy nebo sociální zařízení. Lze vidět určité genderové rozdíly. Na ulici či veřejném místě umírá přibližně čtyřikrát více mužů než žen. Dalším zřetelným rozdílem mezi jednotlivými pohlavími jsou úmrtí v sociálním zařízení, například v domovech pro seniory (Ústav zdravotnických informací a statistiky, 2016).

Součástí Sčítání lidu, domů a bytů je i otázka na náboženské vyznání obyvatel. Daný faktor má souvislost s preferencí typu pohřebního obřadu a následným naložením s tělem zesnulého. V roce 2011 se jako věřící deklarovalo 20,8 % z těch, kteří na danou otázku odpověděli. Při sčítání v letech 1991 a 2001 šlo o 43,9 %, resp. 32,1 % obyvatel. Zastoupení věřících je vyšší u starších osob. Ve věkové kategorii nad 70 let šlo v roce 2011 o téměř 40 % osob. V otázce na deklaraci víry panují i určité genderové rozdíly, kdy sebe jako věřící hodnotí 44,3 % mužů a 55,7 % žen. V menších obcích je zastoupení věřících vyšší než ve velkých městech (Český statistický úřad, 2014). Následující tabulka uvádí podíl věřících osob v jednotlivých krajích zaznamenaný při Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011.

Tabulka 4: Podíl věřících v jednotlivých krajích, rok 2011

Kraj	Podíl věřících	Kraj	Podíl věřících
Jihomoravský	28,7 %	Moravskoslezský	26,0 %
Jihočeský	20,8 %	Pardubický	19,7 %
Královéhradecký	16,5 %	Plzeňský	15,1 %
Vysočina	29,3 %	Praha	18,9 %
Karlovarský	12,8 %	Středočeský	14,3 %
Liberecký	12,9 %	Ústecký	10,1 %
Olomoucký	24,0 %	Zlínský	37,0 %

Zdroj: www.cszo.cz, zpracování vlastní

Z údajů ve výše uvedené tabulce č. 4 je patrný růst religiozity ze severozápadu směrem na jihovýchod. Rozdíl mezi podílem věřících v Ústeckém a Zlínském kraji je téměř čtyřnásobný. Zřetelnější odlišnosti je možné zaznamenat na úrovni menších regionů. Nejnižší zastoupení věřících bylo během sčítání v roce 2011 zaznamenáno v okrese Most, kde šlo o 8,6 % obyvatel, naproti tomu v Uherském Hradišti šlo o 45,9 % (Český statistický úřad, 2014).

Zhodnocení sekundární a komparativní analýzy demografických dat:

Z demografických údajů za Českou republiku mezi lety 2000 a 2015 je patrný mírně se zvyšující počet obyvatel, který je způsoben zejména kladným saldem zahraničního stěhování, protože ze zkoumaných roků pouze v období mezi lety 2007 a 2010 zřetelně převažoval počet živě narozených dětí nad počtem zemřelých osob.

Změny počtu obyvatel v rámci jednotlivých krajů ovšem neprobíhají rovnoměrně. Bylo zkoumáno období mezi lety 2000 a 2015. Z dat zjištěných cestou Českého statistického úřadu vyplynulo, že největší kladná změna počtu obyvatel v daném časovém období nastala v kraji Středočeském (18,7 %), v kraji Praha (6,7 %) a dále pak v krajích Plzeňském a Jihomoravském. Stěhování tedy probíhá do krajů vykazujících v rámci České republiky dobré pracovní podmínky. V případě Středočeského kraje je nárůst počtu obyvatel způsoben rozsáhlou výstavbou obytných celků a dostupností hlavního města Prahy. K největšímu snížení počtu obyvatel došlo v kraji Moravskoslezském (5 %). Průmysl v tomto kraji byl zasažen restrukturalizací, došlo k útlumu těžby, a proto zde ubylo mnoho pracovních míst. Moravskoslezský kraj rovněž vykazuje ve srovnání s celorepublikovým průměrem relativně vysokou úmrtnost. Dalším krajem s nižším počtem obyvatel během daných 15 let byl kraj Zlínský (Český statistický úřad, 2016).

Úmrtnost se v jednotlivých krajích v České republice v roce 2015 pohybovala od 9,8 ‰ (Praha) a 9,9 ‰ (Středočeský kraj) po 11,2 ‰ (Ústecký a Moravskoslezský kraj). Na daný demografický ukazatel má vliv například věková a socioekonomická struktura obyvatelstva, životní prostředí nebo zdravotní péče (Český statistický úřad, 2016).

V roce 2015 tvořily téměř polovinu příčin úmrtí nemoci oběhové soustavy, což pramení z toho, že se více lidí dožívá vyššího věku, kdy je tato příčina smrti dominantní. S větším odstupem s přibližně polovičním zastoupením následují úmrtí na zhoubné novotvary. Lze vysledovat určité genderové rozdíly. Z daných rozdílů je možné vyvodit, že pokud by část mužů zemřelých z vnějších příčin v relativně nižším věku takto nezemřela, zemřeli by až ve vyšším věku nejčastěji právě na nemoci oběhové soustavy.

Z údajů sledujících místo úmrtí plyne jen přibližně pětinový podíl úmrtí v domácím prostředí. Rozšířené přání o poklidném umírání v kruhu blízkých tedy většinou zůstává nenaplněno. Nejzřetelnější genderový rozdíl je v místě úmrtí na ulici či veřejném místě,

keré je u mužů přibližně čtyřikrát častější než u žen. Lze vyvodit, že tato úmrtí jsou ve velké míře spojena se smrtí z vnějších příčin, která jsou u mužů oproti ženám rovněž zřetelně častější. Další významný rozdíl mezi pohlavími panuje v případě úmrtí v sociálním zařízení. Toto je možné vysvětlit vyšším počtem žen v těchto zařízeních umístěných (Ústav zdravotnických informací a statistiky, 2016).

Ze Sčítání lidu, domů a bytů vyplývá významný pokles obyvatel, kteří sami sebe hodnotí jako věřící, a to od 43,9 % v roce 1991 po 20,8 % v roce 2011. Kromě odklonu od církve nebo úmrtí starších věřících osob je důvodem výrazný nárůst respondentů, kteří na otázku víry neodpověděli vůbec. Nejvyšší zastoupení věřících je v kraji Zlínském (37 %), v Praze jde o 18,9 % obyvatel a v Ústeckém kraji je věřících nejméně, 10,1 % (Český statistický úřad, 2014).

5.2 Pohřební služby

Teoreticky zjištěné regionální odlišnosti v pohřebních zvyklostech v České republice byly předpokladem pro sekundární a komparativní analýzu dat z pohřebních služeb v jednotlivých krajích. V České republice je v současnosti provozováno přibližně čtyři sta pohřebních služeb. Součástí některých je i krematorium (novinky.cz, 2009). Data o typech pohřebních obřadů a způsobech naložení s tělem zesnulého bohužel nejsou centrálně evidovaná a při daném počtu organizací je komplexní statistické šetření nereálné v rámci naplnění cíle bakalářské práce. Autorkou této práce tedy byly kontaktovány pohřební služby ve všech krajských městech s větším zastoupením v daném místě, aby byl získán alespoň přehled o situaci v pohřebnictví v jednotlivých krajích. Vzhledem k navazujícímu empirickému šetření, které směřuje ke komparaci pohřebních preferencí v Praze a ve Zlíně, měla autorka práce zájem zejména na datech z uvedených dvou měst. Údaje z Pohřebního ústavu hl. m. Prahy během osobní návštěvy získány byly, data z Pohřebnictví Zlín po oslovení e-mailem a telefonicky nikoliv. Z oslovených pohřebních služeb byla svá data ochotna poskytnout ještě pohřební služba Concordia v Ostravě. Tabulka č. 5 souhrnně uvádí průběh komunikace s jednotlivými pohřebními službami.

Tabulka 5: Souhrn kontaktovaných pohřebních služeb na území ČR

Město	Pohřební služba	Způsob komunikace	Odpověď
Brno	Pohřební a hřbitovní služby města Brna	elektronicky	žádná
České Budějovice	Pohřební ústav města České Budějovice	elektronicky	žádná
Hradec Králové	Aeternitas	elektronicky	žádná
Jihlava	Pohřební služby města Jihlavy	elektronicky	negativní (arogantní)
Karlovy Vary	Fořt & synové	elektronicky	žádná
Liberec	Pohřební služba Liberec	elektronicky	žádná
Olomouc	Fénix	telefonicky / elektronicky	negativní
Ostrava	Concordia	elektronicky	pozitivní
Pardubice	Charon	elektronicky	žádná
Plzeň	Pieta	elektronicky	negativní
Praha	Pohřební ústav hl. m. Praha	osobně	pozitivní
Ústí nad Labem	Helena	elektronicky	žádná
Zlín	Pohřebnictví Zlín	telefonicky / elektronicky	negativní

Zdroj: dle zjištěných informací, zpracování vlastní

Osobní návštěva proběhla v největší síti pohřebních služeb v Praze – Pohřebním ústavu hl. m. Prahy. Ředitelem byly autorce této práce během neformálního rozhovoru poskytnuty informace o síti pohřebních ústavů, které jsou součástí dané neziskové organizace. Dotazy směřovaly zejména na data za rok 2016. Získané informace nezahrnují celou oblast Prahy, ale jde o pohřby, které se pozůstalí rozhodli vypravit za pomoci Pohřebního ústavu hl. města Prahy. Počet kremací je vyšší než počet pohřbů vzhledem k tomu, že Pohřební ústav hl. m. Prahy zprostředkovává i kremace po pohřebních obřadech uskutečněných jinde. Vstřícný přístup po dotazu zaslaném e-mailem projevil také jednatel pohřební služby v Ostravě (Concordia) a ochotně odpověděl na kladené otázky týkající se charakteru pohřbů v roce 2016. Concordia je pohřební služba, která v Ostravě zajišťuje nejvíce pohřbů. Následující tabulka uvádí data ze zmíněných dvou pohřebních služeb.

Tabulka 6: Porovnání dat z konkrétních pohřebních služeb v Praze a Ostravě

Kladené otázky	Praha	Ostrava
Počet pohřbů v roce 2016 celkem:	Přibližně 2000	1282
Z toho tzv. sociálních:	19 (0,95 %)	98 (7,64 %)
Podíl pohřbů s obřadem:	55%	735 (57,3 %)
Podíl pohřbů bez obřadu:	45%	547 (42,7 %)
Počet kremací:	Přibližně 2400 (vč. ostatních kremací)	1221
Počet pohřbů do země:	17 (0,85 %)	61 (4,76 %)
Počet nevyzvednutých uren:	17% (z celkového počtu zpopelněných)	2 (0,15 %)

Zdroj: pohřební služby, zpracování vlastní

Zhodnocení sekundární a komparativní analýzy dat z pohřebních služeb ve městech Praha a Ostrava:

Vzhledem ke skutečnosti, že byla získána data z Pohřebního ústavu hl. m. Prahy a pohřební služby Concordia v Ostravě, byly srovnávány údaje z těchto dvou organizací. Teoreticky zjištěný předpoklad hovoří o přibližně polovičním zastoupení pohřbů bez obřadu v Praze a dalších velkých městech a o velmi nízkém podílu inhumací, které jsou spojené zejména s církevními pohřebními obřady. Data získaná cestou Pohřebního ústavu hl. m. Prahy těmto předpokladům odpovídají, bez obřadu bylo v roce 2016 vypraveno 45 % pohřbů. Je třeba ale uvést, že pokud nebyl u dané pohřební služby obřad sjednán, mohlo k rozloučení dojít jinde, třeba i méně formálně. Na mnoha hřbitovech v Praze není umožněno pohřbívání do země. I toto může být důvodem pro velmi nízký počet takových pohřbů, tedy 17. Zastoupení nevyzvednutých uren 17 % se jeví jako hodně vysoké. Minimum tzv. sociálních pohřbů může vycházet ze skutečnosti, že Praha je v rámci České republiky relativně bohatým regionem.

Ostravská pohřební služba ve srovnání s pražskou vykazovala velmi podobný poměr pohřbů s obřadem a bez obřadu. Potvrzuje se tedy i zde teoreticky zjištěný předpoklad o téměř polovičním zastoupení pohřbů bez obřadu ve velkých městech. Byl zaznamenán vyšší podíl pohřbů sjednaných obcí, což může vycházet z horší socioekonomické situace některých obyvatel Ostravy. Podíl pohřbů do země byl sice vyšší než v Praze, ale udávaných necelých 20 % jako celorepublikový průměr není dosaženo. Daná informace opět odpovídá teoreticky zjištěným údajům, které hovoří o velmi nízkém zastoupení inhumací ve velkých městech. Nevyzvednutých uren bylo v ostravské pohřební službě

oproti pražské zřetelně méně. Na danou skutečnost ale může mít vliv i aktivita a způsob, jakým jsou pozůstalí o vyzvednutí urny upomínání. Je předpoklad, že v oblastech s vyšší mírou religiozity, širších rodinných vazeb a většího podílu venkovského obyvatelstva by bylo vyšší zastoupení pohřbů do země, nižší podíl pohřbů bez obřadu a zanedbatelný podíl nevyzvednutých urn.

5.3 Souhrn sekundární a komparativní analýzy dat

Cílem sekundární a komparativní analýzy bylo zpracování, analýza, komparace a interpretace dat souvisejících se smrtí, náboženskou vírou a pohřebními službami. Data pro sekundární a komparativní analýzu byla získávána cestou internetových stránek Českého statistického úřadu a Ústavu zdravotnických informací a statistiky v případě demografických dat a vlastním dotazováním v případě dat týkajících se pohřebních služeb. Takto získané údaje byly zpracovány do grafů a tabulek, analyzovány, komparovány a interpretovány.

Z údajů získaných cestou Českého statistického úřadu plyne mírně rostoucí počet obyvatel České republiky ve sledovaném období mezi lety 2000 a 2015, a to o 270 tisíc (2,6 %). Ze srovnání údajů za jednotlivé kraje ovšem vyplývá, že vývoj počtu obyvatel není regionálně rovnoměrný. Nejvýznamnější nárůst byl zaznamenán ve Středočeském kraji (18,7 %), kde došlo k rozsáhlé výstavbě obytných celků a velká část obyvatel tohoto kraje pravidelně dojíždí za pracovními či studijními příležitostmi do Prahy. Největší pokles počtu obyvatel zaznamenal Moravskoslezský kraj, ve kterém se změnou režimu došlo k restrukturalizaci dříve podporovaného těžkého průmyslu a tudíž i k poklesu pracovních příležitostí a dále pak kraj Zlínský.

V prvních letech po přelomu tisíciletí byl počet zemřelých vyšší než počet narozených, poté se poměr obrátil a v roce 2015 došlo téměř k vyrovnání těchto demografických ukazatelů na hodnotě přibližně 111 tisíc narozených i zemřelých. Mezi jednotlivými kraji byla srovnávána úmrtnost, tedy poměr mezi počtem zemřelých a počtem obyvatel daného kraje. Současná průměrná úmrtnost v České republice je přibližně 10,5 ‰, přičemž jednotlivé kraje vykazují hodnoty od 9,8 ‰ v Praze po 11,2 ‰ v Moravskoslezském a Ústeckém kraji (Český statistický úřad, 2016).

Z údajů o příčinách úmrtí získaných cestou Ústavu zdravotnických informací a statistiky vyplývá zřetelně nejvyšší zastoupení úmrtí na nemoci oběhové soustavy, a to u obou pohlaví (41,9 % muži, 49,9 % ženy). Mezi oběma pohlavími je nejvýznamnější, přibližně dvojnásobný, rozdíl v případě úmrtí z vnějších příčiny (úrazy, nehody včetně dopravních, sebevraždy, vraždy), jde o 7 % u mužů oproti 3,5 % u žen. Tento údaj souvisí i s místem úmrtí, kdy na ulici či veřejném místě umírají 3 % mužů oproti 0,7 % žen. Nejvíce lidí, téměř 2/3, umírá v nemocnicích (Ústav zdravotnických informací a statistiky, 2016).

Nejvyšší zastoupení věřících osob bylo během Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 zaznamenáno ve Zlínském kraji (37 %). Spíše nízký podíl věřících žije v Praze (18,9 %), nejméně pak v Ústeckém kraji (10,1 %). Podíl věřících je v menších obcích vyšší než ve velkých městech. Přibližně dvojnásobný rozdíl mezi podílem věřících v Praze a Zlínském kraji tvoří jeden z předpokladů pro komparaci v empirické části práce. Rozhovory budou vedeny s osobami, jejichž bydlištěm je Praha nebo Zlín.

Pro sekundární a komparativní analýzu dat o pohřebních službách byla získána data za rok 2016 z Pohřebního ústavu hl. města Prahy a Pohřební služby Concordia v Ostravě. Jde o relativně velké pohřební služby. Proto je předpoklad, že ačkoliv nejsou údaje sesbírané za celý region, určitou vypovídající hodnotu mají. Jako velmi podobný se jeví podíl pohřbů uskutečněných s obřadem (55 % v Praze, 57,3 % v Ostravě), zbylé pohřby byly vypraveny bez obřadu. Pohřbů, kdy je zemřelý v rakvi uložen do hrobu, je ve velkých městech obecně málo. Údaj za pražskou pohřební službu byl ovšem extrémně nízký (0,85 % oproti 4,76 % v Ostravě). Pražská pohřební služba rovněž vykazovala nízký podíl tzv. sociálních pohřbů (0,95 % oproti 7,64 % v Ostravě). Lze vyvozovat souvislost mezi nízkých počtem sociálních pohřbů v Praze a relativním bohatstvím daného regionu. Byl potvrzen teoreticky zjištěný předpoklad o přibližně polovičním zastoupení pohřbů bez obřadu a velmi nízkém podílu inhumací ve velkých městech. Osobní preference v případě pohřbu blízké osoby a popis průběhu navštíveného pohřbu jsou součástí empirické části bakalářské práce.

6 Empirické šetření o preferencích a zkušenostech při pohřbu blízké osoby

Cílem empirické části bakalářské práce je komparovat preference při pohřbu blízké osoby a průběh naposledy navštíveného pohřbu pomocí šetření provedeného cestou

polostrukturovaných rozhovorů s obyvateli Prahy a Zlína. Přístup k rozhovorům byl charakteru kvalitativního, který je vhodný pro menší vzorek dotazovaných a omezenou měřitelnost dat z rozhovorů získaných. Výhodou je hlubší osobní přístup včetně pozorování, díky kterému je možné od dotazovaných získat lepší představu o jejich názorech. Zároveň je takto možné předejít nepochopení otázky a tím i nevhodné odpovědi.

V průběhu sekundární a komparativní analýzy dat bylo zjištěno nejvyšší zastoupení věřících ve Zlínském kraji (37 %), v Praze je podíl zhruba poloviční. Mezi Prahou a Zlínským krajem byly v teoretické části práce zaznamenány významné rozdíly v pohřebním zvyklostech (3 % inhumací v Praze oproti 40% zastoupení církevních pohřbů s převažující inhumací ve Zlínském kraji). Dané rozdíly představují předpoklad pro komparaci. Z důvodu nereálnosti celoplošného šetření v celém Zlínském kraji byli osloveni čtyři lidé žijící ve Zlíně. Dále byli o rozhovor požádáni čtyři lidé, kteří žijí v Praze. Nejprve všichni souhlasili s rozhovorem, rovněž souhlasili s vyjádřením svého náboženského vyznání. Pro komparaci byli podle místa bydliště dotazovaní rozděleni do dvou skupin vždy po čtyřech dotazovaných.

6.1 Výzkumné otázky

Dotazovaným byly kladeny tyto otázky:

Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?

Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?

Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?

Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy ?

6.2 Rozhovory s obyvateli Prahy

Následující tabulka uvádí základní charakteristiku dotazovaných osob žijících v Praze. Jsou označeni písmenem P a pořadovým číslem od 1 do 4.

Tabulka 7: Charakteristika dotazovaných

Dotazovaný	Věk	Pohlaví	Zaměstnání	Náboženská víra
P1	32	muž	hasič	ne
P2	25	žena	studentka	ne
P3	40	muž	učitel	ne
P4	22	žena	studentka	ne

Zpracování vlastní

Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?

Tabulka 8: Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?

P1	Jednoduchý necírkevní obřad s rodinnými příslušníky, bez kondolencí
P2	Obřad v obřadní síni
P3	Veřejný obřad v civilní obřadní síni, respektování přání zesnulého
P4	V obřadní síni krematoria, podle přání zesnulého

Zpracování vlastní

V odpovědích na tuto otázku se dotazovaní shodují v preferenci občanského pohřebního obřadu, který v odpovědi na otázku č. 1 uvádějí pod termíny: necírkevní (P1) a v obřadní síni (P2, P3, P4). Nikdo z dotazovaných nezmínil možnost, že by k obřadu nemuselo dojít vůbec. Variantu existence pohřbu bez obřadu připouští P4, která plánovaný pohřeb nazývá obřadovým. Nejvíce redukovaný pohřební obřad očekává P1: „*Chtěl bych jednoduchý necírkevní obřad (v rodině nejsou věřící) pouze s účastí rodinných příslušníků a případně několika nejbližších přátel a kolegů zesnulého. Vzhledem k emocionální náročnosti situace bych se po obřadu rád vyhnul kondolencím.*“ P3 a P4 sice předpokládají občanský pohřeb s obřadem, ale jsou připraveni respektovat za života vyjádřené přání zesnulého. P3 takto uvádí: „*Volil bych obřad s ohledem na přání zemřelého.*“

Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?

Tabulka 9: Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?

P1	Pohřeb do země, jednoduchý hrob
P2	Pohřeb žehem, uložení do urnového hrobu
P3	Uložení urny s popelem do hrobu na hřbitově, respektování přání zesnulého a platné legislativy
P4	Zpopelnění, uložení urny do hrobu nebo rozprášení, respektování přání zesnulého

Zpracování vlastní

Odpovědi na otázku č. 2 se zásadně odlišuje P1 od zbývajících tří respondentů. Preferuje uložení do země do jednoduchého hrobu, ačkoliv takto probíhají spíše církevně laděné pohřby a P1 se v předešlé otázce přímo vyjádřil pro necírkevní obřad. P2, P3 i P4 shodně preferují zpopelnění v krematoriu. Po zpopelnění se rovněž shodují na uložení urny s ostatky do hrobu. Je zmiňován respekt k přání zesnulého, které by bylo nadřazeno vlastním preferencím. P3 vyjadřuje ochotu ke splnění přání zemřelého, pokud by tato neodporovala současné legislativě. P4 preferuje uložení urny do hrobu, v případě přání zesulé osoby rozptyl popela: „Po zpopelnění předpokládám uložení urny do rodinného hrobu, protože je to v naší rodině zvykem. Pokud by blízká osoba sdělila před smrtí, že chce, aby její popel byl rozprášen, vyhověla bych.“ Varianta uložení urny do kolumbária je zmiňována pouze respondentem P3, a to v negativním smyslu. P3 se rovněž negativně vyjadřuje k možnosti rozptýlení na rozptylové loučce. Možnost vsypu do konkrétního vsypového místa na hřbitově, vsypu na svém pozemku nebo uchování v domácnosti neuvádí nikdo z dotazovaných.

Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?

Tabulka 10: Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?

P1	Nedojde k ničení těla, důstojnost klasického hrobu, urna se jeví jako „divná“, rozprášený popel neposkytuje trvalou připomínku
P2	Humánnější způsob, nedojde k rozkládání těla, rodina vlastní urnový hrob, ekonomické důvody
P3	Rodinná tradice, sekulární rodina, praktické, důstojné
P4	Rodinná tradice, rodinný hřbitov v obci, odkud rodina pochází

Zpracování vlastní

Jelikož P1 na rozdíl od zbývajících tří dotazovaných preferuje pohřeb do země, i důvody této volby jsou odlišné. Není mu blízká představa násilného zničení těla zemřelé osoby

a vystavení urny, klasický hrob se mu jeví jako důstojnější a trvalejší památka. Oproti tomu P2 vidí jako humánnější zpopelnění, protože jí není příjemná představa těla blízké osoby, které se rozkládá v hrobě. Dále se jako zdůvodnění pro volbu pohřebního obřadu a následného naložení s pozůstatky v odpovědích objevuje rodinná tradice. Jednoznačně se v tomto smyslu vyjadřují dotazovaní P3 a P4. „*Primárním důvodem je tradice, tímto způsobem se odehrávaly pohřby, kterých jsem se většinou účastnil v rámci rodiny,*“ udává P3. Společným rysem tří odpovědí je praktická stránka. Jsou uváděny důvody jako vlastnictví urnového rodinného hrobu (P2), uložení více zesnulých členů rodiny na jednom oblíbeném místě (P4) nebo obecné vyjádření praktičnosti (P3). P2 jako zdůvodnění pro pohřeb žehem uvádí navíc ekonomické hledisko, kdy předpokládá nižší cenu oproti uložení do země.

Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy?

Tabulka 11: Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy?

P1	Pohřební síň na hřbitově, účast příbuzných a známých, pohřeb do země bez veřejnosti
P2	V pohřební síni, obřad s řečníkem a reprodukovanou hudbou, zpopelnění v krematoriu, uložení urny do hrobu
P3	civilní pohřeb s náboženskou složkou, důstojný až optimistický, urna uložena do hrobu
P4	V obřadní síni, obřad s řečníkem a reprodukovanou hudbou, zpopelnění v krematoriu, po obřadu společná návštěva rodinného hrobu

Zpracování vlastní

V odpovědi na otázku č. 4 týkající se vlastní účasti na pohřbu blízké osoby popisuje P1 podobný rituál, pro který vyjádřil preference v prvních dvou otázkách, jen s poněkud širší účastí. „*Byl uspořádán klasický obřad v pohřební síni na hřbitově, zúčastnili se příbuzní, přátelé, kolegové a sousedé. Samotný pohřeb do země už proběhl bez účasti veřejnosti,*“ udává P1. P2 a P4 shodně uvádějí, že šlo o pohřeb babičky. V obou případech šlo o občanský pohřební obřad v obřadní síni s reprodukovanou hudbou, profesionálním řečníkem a následným zpopelněním zemřelé. Po obřadu v případě P2 následoval společný oběd, rodina P4 se sešla u rodinného hrobu na hřbitově. Ačkoliv P3 ve své rodině předpokládá ryze občanský obřad bez náboženských prvků, byl naposledy přítomen občanskému pohřbu, jehož součástí náboženská složka byla. Tento pohřeb hodnotil

dokonce lépe než dříve navštívené občanské pohřby: „Působil důstojnějším a, dá-li se to tak říct, optimističtější dojem než obřady sekulární.“

6.3 Rozhovory s obyvateli Zlína

Následující tabulka uvádí základní charakteristiku dotazovaných osob žijícím ve Zlíně. Jsou označeni písmenem Z a pořadovým číslem od 1 do 4.

Tabulka 12: Charakteristika dotazovaných

Dotazovaný	Věk	Pohlaví	Zaměstnání	Náboženská víra
Z1	52	žena	zdravotnice	římskokatolické vyznání
Z2	21	žena	studentka	římskokatolické vyznání
Z3	35	muž	učitel	ne
Z4	22	žena	studentka	ne, ale ve starší generaci v rodině jsou věřící

Zpracování vlastní

Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?

Tabulka 13: Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?

Z1	Církevní v kostele
Z2	Církevní v kostele, respektování přání zemřelého
Z3	Respekt k přání zemřelého, spíše civilní obřad, raději by rozhodnutí nechal na někom jiném
Z4	V případě babičky církevní v kostele, jinak veřejný obřad v krematoriu

Zpracování vlastní

V odpovědích na otázku č. 1 panují mezi dotazovanými odlišnosti. Z1 za jednoznačnou možnost považuje církevní obřad v kostele. Argumentuje svou vírou a přechodovými rituály, které buď ona sama nebo členové rodiny v kostele absolvovali. Z2 rovněž preferuje církevní pohřební obřad v kostele, ale v případě přání zesnulého by byl občanský pohřeb možný. Uvádí: „Vzala bych v potaz především přání zemřelého. Pokud by mi jeho názor nebyl znám, pak bych upřednostňovala pohřeb v rakvi, kterému by předcházel církevní obřad v kostele.“ Z3 preferuje občanský pohřební obřad, ale byl by rád, kdyby zesnulý za života vyjádřil přání týkající se svého pohřbu. V opačném případě by uvítal, kdyby z pozůstalých rozhodl někdo jiný. Z4 by volila církevní pohřební obřad v případě babičky, která je věřící a toto přání projevila, jinak spíše občanský v krematoriu. Rovněž zdůrazňuje

veřejnou přístupnost obřadu: „*Určitě bych chtěla veřejný obřad, aby se s danou osobou mohli přijít rozloučit velmi i méně blízké osoby.*“ Vzhledem k preferencím církevního pohřebního obřadu u Z1 a Z2 je i zde předpoklad účasti většího množství smutečních hostů. Nikdo z dotazovaných nepředpokládá pohřeb bez obřadu.

Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?

Tabulka 14: Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?

Z1	Zpopelnění v krematoriu, uložení urny do kolumbária
Z2	Uložení rakve s tělem do země, v tíživé situaci by byla možná i kremace a uložení ostatků do hrobu nebo rozptyl
Z3	Kremace, uložení urny do hrobu
Z4	U církevního pohřbu uložení do hrobu, jinak zpopelnění a uložení urny do hrobu nebo kolumbária

Zpracování vlastní

Uložení rakve s tělem do země preferuje Z2. Zároveň si ponechává možnost kremace v případě tíživé životní situace, protože pohřeb do země vnímá jako náročnější administrativně i finančně. Z4 konkrétně zmiňuje babičku, které vyjádřila přání o pohřbení v rakvi do již existujícího hrobu: „*Babička chce do rodinného hrobu.*“ U ostatních příbuzných by se řídila jejich přáním, předpokládá spíše občanský pohřební obřad. Pokud by u blízké osoby výše zmíněných dotazovaných došlo ke kremaci, byla by urna s popelem uložena do hrobu, alternativně je možný rozptyl (Z2) nebo uložení urny do kolumbária (Z4). Z1 a Z3 preferují kremaci a následné uložení urny s popelem do kolumbária (Z1) nebo do hrobu (Z3). Ke kolumbáriu se Z3 vyjádřil spíše zamítavě. Možnost vsypu do konkrétního vsypového místa na hřbitově, vsypu na svém pozemku nebo uchování v domácnosti neuvádí nikdo z dotazovaných.

Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?

Tabulka 15: Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?

Z1	Sjednané místo v kolumbární stěně, rodinná hrobka daleko
Z2	Křesťanství, které církevní obřad a pohřeb do země preferuje, rodinná tradice
Z3	Rodinná tradice, občanský pohřeb je jednodušší
Z4	Přání babičky, pokud by u jiného příbuzného byla kremace, líbí se jí kolumbárium ve Zlíně

Zpracování vlastní

V odpovědi na otázku týkající se důvodu svých preferencí je uváděna rodinná tradice (Z2, Z3). „*Vlastně ani nevím, že by některý příbuzný byl pohřben jinak,*“ sděluje Z2, která zároveň argumentuje svým náboženským vyznáním. Z1 sice také deklaruje svou náboženskou víru, ale rodinná hrobka, která by umožňovala pohřbení v rakvi do země, se jí jeví příliš vzdálená a její otec již vyjádřil přání na zpopelnění a uložení v kolumbární stěně, které bude respektováno. Rovněž Z4 jako důvod volby uvádí respekt k přání babičky. Zároveň se jí ovšem líbí kolumbárium ve Zlíně, což může být argument pro naložení s urnou v případě smrti jiného příbuzného, který by byl zpopelněn. Z3 jako argument, který jej kloní k občanskému pohřbu, uvádí i jeho snazší vypravení.

Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy

Tabulka 16: Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy?

Z1	Obřadní síň krematoria, urna uložena do kolumbária
Z2	Církevní obřad v kostele, rakev s tělem uložena do hrobu
Z3	Obřad v obřadní síni krematoria, uložení urny do hrobu
Z4	Církevní obřad, průvod z kostela na hřbitov, uložení rakve do hrobu

Zpracování vlastní

Z dotazovaných žijících ve Zlíně se dva (Z1 a Z3) zúčastnili občanského pohřbu v obřadní síni krematoria. V obou případech šlo o běžný občanský pohřeb s reprodukovanou hudbou, květinovou výzdobou a najatým řečníkem. Z3 uvádí nespokojenost s technickým zajištěním pohřebního obřadu. V případě Z1 byla urna s popelem po vyzvednutí v pohřební službě uložena do kolumbária, rodina Z3 uložila urnu do stávajícího hrobu. Z2 absolvovala pohřeb svého prastrýce, který se konal v církevním duchu. Součástí byla mše v kostele a následný přechod k připravenému hrobu na hřbitov. „*Byl to takový krátký průvod, z kostela je na hřbitov blízko, hrála hudba, mluvil farář,*“ sděluje Z2. Podobný charakter pohřbu na vesnici popisuje i Z4.

6.4 Komparace dat získaných empirickým šetřením

Z dat získaných vlastním empirickým šetřením, které se týká preferovaného způsobu pohřbu a naložení s pozůstatky, vyplynuly mezi dotazovanými žijícími v Praze a Zlíně

odlišnosti, které budou dále interpretovány. Stejně tak jsou patrné rozdíly v průběhu pohřbů, které dotazovaní absolvovali.

V odpovědích na otázku č. 1 (Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?) je odlišnost zcela zjevná. Občanský pohřeb považují za nejvhodnější všichni tázaní obyvatelé Prahy. Oproti tomu u dotazovaných ze Zlína panuje v preferencích větší rozmanitost. Dva dotazovaní upřednostňují církevní pohřební obřad v kostele. Jde o ty, kteří deklarují svou příslušnost k římskokatolické církvi. Nevyhraněné preference projevuje Z4, která očekává, že by pohřeb babičky měl proběhnout v církevním duchu v kostele, podle jejího přání, ale u ostatních blízkých předpokládá veřejný obřad v krematoriu. V obou skupinách se často objevuje respekt k dříve vysloveným přáním zesnulé osoby. Toto zmiňují dva obyvatelé Prahy a tři zlíňští občané. Na základě dalších odpovědí je ovšem předpoklad, že v tomto směru v rodinách panuje shoda. Nikdo z dotazovaných u pohřbu blízké osoby nezmínil možnost absence obřadu. Toto se neshoduje s daty zjištěnými v teoretické a analytické části práce, kdy je v Praze udáván téměř poloviční podíl pohřbů bez obřadu.

V otázce č. 2 (Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?) pouze jeden obyvatel Prahy vyjádřil preferenci pohřbu do země, ačkoliv v jeho případě nemá jít o církevní pohřeb. Ostatní Pražané předpokládají zpopelnění v krematoriu a následné uložení do urnového hrobu, případně rozptyl popela. Mezi dotazovanými ze Zlína předpokládají uložení těla do země dva, přičemž Z4 toto předpokládá u pohřbu své babičky, ale nikoliv u jiného příbuzného. Dva dotazovaní ze Zlína udávají jako preferovaný způsob kremaci. V případě Z1 by mělo jít o kremaci, které by předcházela církevní obřad. Kromě uložení urny do hrobu je mezi skupinou obyvatel Zlína častěji zmiňována možnost uložení do kolumbária. Možnost vsypu do konkrétního místa na vsypové loučce, vsypu či rozptylu na vlastním pozemku nebo uchování v domácnosti nezmiňuje nikdo z dotazovaných.

V Otázce č. 3 (Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?) je jako nejčastější důvod u obou skupin uváděna rodinná tradice. Ti dotazovaní žijící v Praze, kteří preferují zpopelnění v krematoriu, zmiňují i praktickou stránku. V jednom případě je argumentováno ekonomickými důvody. Mezi dotazovanými obyvateli Zlína je v jednom případě uváděna vlastní náboženská víra, v dalším náboženská víra babičky. V případě preference kremace

se rovněž vyskytují praktické důvody, kdy je rodinná hrobka příliš daleko, relativní jednoduchost občanského pohřbu nebo vnímání zlínského kolumbária jako pěkného.

V otázce č. 4 (Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy?) uvedli tři dotazovaní z Prahy občanský pohřeb v obřadní síni krematoria s následným uložením urny do hrobu. Pouze P1 se zúčastnil sice rovněž občanského pohřbu, ovšem tělo v rakvi bylo následně uloženo do hrobu. P3 uvádí jako součást občanského pohřbu i náboženskou složku. Zároveň ale dodává, že sice šlo o osobu jemu blízkou, nikoliv však o příbuzného, kde tento prvek neočekává. Oproti tomu byli mezi obyvateli Zlína dva dotazovaní, jejichž poslední účast se týkala právě církevního obřadu v kostele spojeném se mší a následným uložením zemřelého v rakvi do hrobu. Zbývající dva byli účastníky občanského pohřbu v krematoriu. V jednom případě byla urna s popelem uložena do kolumbária, ve druhém do hrobu.

7 Závěr

Cílem práce bylo studium a porovnání současných pravidel a organizačního zajištění záležitostí spojených se smrtí člověka, konkrétně šlo o instituci pohřbívání a organizaci pohřebnictví v České republice. Důraz byl kladen na regionální a náboženské odlišnosti. Cíl se dále zaměřil na komparaci preferencí osob žijících v Praze a ve Zlíně týkající se pohřebního obřadu a následného naložení s pozůstatky blízké osoby.

Teoretická část nejprve vymezuje sociologické a demografické pojmy potřebné pro pochopení tématu. V návaznosti na vysvětlení pojmů jsou popsány instituce a organizace spojené se smrtí. Instituce představují pravidla pro provádění určitých činností, která jsou v dané kultuře dodržována. Prostřednictvím organizací je toto dodržování pravidel institucionalizovaným způsobem umožněno (Petrušek a kol., 1996). Ačkoliv základní princip, jak naložit se skutečností úmrtí blízké osoby, zůstává zachován, byly zaznamenány rozdíly mezi tradiční a moderní společností ve výkonu činností souvisejících se smrtí. Záležitosti spojené se smrtí člověka, které v tradiční společnosti zajišťovala rodina nebo komunita v obci, jsou v moderní společnosti zřetelně více profesionalizovány. Organizačně je zajišťují nemocnice, ústavy sociální péče, pohřební služby a některé úřady veřejné správy (Kotrlý, 2013).

Z teoretické části práce dále vyplynulo, že v České republice je umožněno s tělem zemřelého naložit dvěma způsoby, a to inhumací a kremací při 80% zastoupení kremací v současnosti. V Praze je podíl kremací 97 %. Nyní je v České republice provozováno dvacet sedm krematorií, v každém kraji minimálně jedno. Pohřby jsou v základu dělené na občanské, většinou spojené s kremací a církevní příklánějící se k inhumaci. Nejvyšší zastoupení církevních pohřbů bylo zaznamenáno ve Zlínském a Jihomoravském kraji a v kraji Vysočina (přibližně 40 %), celorepublikově jde o 20 % (Nešporová, 2013). Teoreticky zjištěné současné pohřební zvyklosti a jejich regionální odlišnosti tvoří oporu pro část empirickou.

Propojení mezi teoretickou a empirickou částí práce tvoří sekundární a komparativní analýza dat. Demografická data ukazují na nerovnoměrný vývoj počtu obyvatel v jednotlivých krajích s nejvyšším růstem v Středočeském kraji a kraji Praha a poklesem v Moravskoslezském a Zlínském kraji. Ze Sčítání lidu, domů a bytů vyplynul pokles obyvatel, kteří sebe vnímají jako věřící. V roce 2011 šlo v rámci celé republiky o 20,8 % občanů. Nejvyšší zastoupení věřících je ve Zlínském kraji (37 %), nejnižší v kraji Ústeckém (10,1 %). V Praze se za věřící označilo 18,9 % obyvatel (Český statistický úřad, 2014). Z dat získaných cestou pohřebních služeb v Praze a Ostravě vyplynulo shodně zastoupení pohřbů uskutečněných bez obřadu v rozmezí 40 – 50 %. V daných pohřebních službách byl rovněž zaznamenán velmi nízký podíl pohřbů do země (0,85 % v Praze, 4,76 % v Ostravě).

Empirická část práce byla realizována pomocí polostruktovaných rozhovorů se čtyřmi dotazovanými žijícími v Praze a čtyřmi ve Zlíně. Následně byla jednotlivá zjištění komparována. Ačkoliv byli dotazovaní vybráni náhodně, byl na základě výsledků sekundární a komparativní analýzy dat možné očekávat určitý rozdíl v náboženské víře, a s tím spojené odlišnosti v názorech na typy pohřebních obřadů a způsoby pohřbení. Ve skupině dotazovaných z Prahy se ke své náboženské víře kladně nevyjádřil nikdo, ve skupině obyvatel Zlína sebe označili za věřící dva dotazovaní.

Zřetelné odlišnosti byly zaznamenány v odpovědích v otázku č. 1 týkající se preferencí pohřebního obřadu v případě úmrtí blízké osoby. Občanský pohřeb vnímají jako nejvhodnější všichni dotazovaní obyvatelé Prahy. Oproti tomu ve skupině ze Zlína by dva upřednostnili církevní pohřeb v kostele a další osoba by se rozhodla podle toho, o kterého

z příbuzných by šlo. Pohřeb bez obřadu nebyl zmíněn u nikoho z dotazovaných. Uložení těla do země předpokládá jeden pražský dotazovaný, ačkoliv v tomto případě by nemělo jít o církevní pohřeb. Mezi dotazovanými ze Zlína udávají inhumaci dva. V otázce na důvod volby je shodně u obou skupin uváděna rodinná tradice. U dotazovaných, kteří by volili církevní pohřeb s uložením do země, je uváděna náboženská víra. V případech, kdy je preferována kremace, jde také o relativní jednoduchost a praktičnost. Na otázku týkající se účasti na pohřbu, který již proběhl, odpověděli všichni dotazovaní z Prahy, že šlo o občanský pohřeb, z toho v jednom případě následovalo uložení do země. Jeden z pražských účastníků občanského pohřbu zmínil náboženskou složku během smutečního projevu. Mezi dotazovanými obyvateli Zlína se dva naposledy zúčastnili církevního pohřbu s následným uložením do země, další dva byli účastníky občanského pohřbu. U obou skupin dotazovaných se projevila významná shoda mezi charakterem již navštíveného a preferovaného pohřebního obřadu a způsobu pohřbení.

Ačkoliv bylo vlastní empirické šetření realizováno pomocí rozhovorů s osmi dotazovanými a výsledky nelze generalizovat na celou populaci a v obecné rovině na celou společnost, daných cílů bylo dosaženo. Empirické šetření na příkladu dotazovaných z Prahy a Zlína potvrdilo předpoklady získané v teoretické části a v sekundární analýze dat hovořící o vyšším zastoupení osob s náboženskou vírou a s tím spojeným vyšším podílem církevních pohřebních obřadů spojených s inhumací v jihovýchodní části republiky. Pro celistvější náhled na danou problematiku by bylo třeba rozsáhlejšího šetření na širším vzorku dotazovaných, případně zapojení dotazovaných a pohřebních služeb i z dalších než nyní zkoumaných regionů České republiky.

8 Citovaná literatura

8.1 Bibliografie

Giddens, A. 1999. Sociologie. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4

Jandourek, J. 2003. Úvod do sociologie. Portál. ISBN 80-7178-749-3

Kerrigan, M. 2008. Historie smrti. Praha: Deus. ISBN 978-80-87087-55-8

Kotrlý, T. 2013. Pohřebnictví. Linde Praha. ISBN 978-80-86131-95-5

Navrátilová, A. 2004. Narození a smrt v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-397-3

Nešporová, O. 2013. O smrti a pohřbívání. Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-320-2

Petrusek, M., Linhart, J., Vodáková, A., Maříková, H. 1996. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-310-5

Stejskal, D., Šejvl, J. a kol. 2011. Pohřbívání a hřbitovy. WoltersKluwer. ISBN 978-80-7357-680-6

Svobodová, M. 2013. Krematorium v procesu sekularizace českých zemí 20. století. Artefactum. ISBN 978-80-86890-51-7

Šejvl, J. 2015. Povinnost obce zajistit pohřbení aneb tzv. sociální pohřby. WoltersKluwer. ISBN 978-80-7478-807-9

Šiklová, J. 2013. Vyhoštěná smrt. Praha: Kalich. ISBN 978-80-7017-197-4

8.2 Internetové zdroje

České noviny, Počet sociálních pohřbů v ČR od roku 2007 vzrostl asi desetkrát, 2016 [online], [cit. 10.2.2017], dostupné z: www.ceskenoviny.cz

Český statistický úřad, Demografická příručka – 2015, 2015 [online], [cit. 19.2.2017], dostupné z: www.czso.cz

Český statistický úřad, Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu – 2011, 2014 [online], [cit. 1.3.2017], dostupné z: www.czso.cz

Demografie, Demografické procesy, 2016 [online], [cit. 27.11.2016], dostupné z: www.demografie.info

Deník veřejné správy, Pohřbívání a hřbitovy – reflexe kultury českého venkova, 2010 [online], [cit. 10.2.2017], dostupné z: www.dvs.cz

Dějiny a současnost, Na věčnost bez patosu, 2008 [online], [cit. 27.11.2016], dostupné z: www.dejinyasoucasnost.cz

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Pohřeb a jeho organizace – praktické rady, 2010 [online], [cit. 16.2.2017], dostupné z: www.mmr.cz

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Stát garantem důstojného pohřbívání, 2016 [online], [cit. 10.2.2017], dostupné z: www.mmr.cz

Nešporová, Olga, 2011, Sociální studia, Obřady loučení se zesnulými, [online], [cit. 3.1.2017], dostupné z: www.socstudia.fss.muni.cz

Novinky.cz, Kolik stojí smrt? V Česku žíví 400 pohřebních služeb, [online], [cit. 19.2.2017], dostupné z: www.novinky.cz

Peníze.cz, Kolik stojí smrt? Češi na posledním rozloučení šetří, 2014 [online], [cit. 18.2.2017], dostupné z: www.penize.cz

Peníze.cz, Poslední vůle, 2016 [online], [cit. 26.2.2017], dostupné z: www.penize.cz

Pohřební služba, pohřby, kamenictví a rady pro pozůstalé, Truchlení – jak dlouho je třeba držet smutek 2014 [online], [cit. 14.2.2017], dostupné z: www.pohreb.cz

Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, Zemřelí 2015, [online], [cit. 19.2.2017], dostupné z: www.uzis.cz

Weburny - místo odpočinku, Státní pohřeb, 2016 [online], [cit. 29.12.2016], dostupné z: www.weburny.cz

Zákony pro lidi, Zákon č. 117/1995 Sb., 2015 [online], [cit. 18.2.2017], dostupné z: www.zakonyprolidi.cz

Zákony pro lidi, Zákon č. 256/2001 Sb., 2015 [online], [cit. 10.2.2017], dostupné z: www.zakonyprolidi.cz

Přílohy

Úplný přepis rozhovorů

Dotazovaný P1

Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?

Chtěl bych jednoduchý necírkevní obřad, v rodině nejsou věřící, pouze s účastí rodinných příslušníků a případně několika nejbližších přátel a kolegů zesnulého. Vzhledem k emocionální náročnosti situace bych se po obřadu rád vyhnul kondolencím.

Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?

Chtěl bych, aby byl pohřeb do země, do jednoduchého hrobu.

Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?

Vnímám to tak, že nedochází k násilnému zničení těla zemřelého. Klasický hrob se mi jeví jako důstojnější, vystavená urna vypadá divně, rozprášení popela nemá trvalou připomínku a není to místo pro setkání pozůstalých a zavzpomínání.

Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy?

Byl uspořádán klasický obřad v pohřební síni na hřbitově. Zúčastnili se příbuzní, přátelé, kolegové a sousedé. Samotný pohřeb do země už proběhl už bez účasti veřejnosti.

Dotazovaný P2

Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?

Zvolila bych obřad v obřadní síni. Zdá se mi to i s ohledem na pozůstalé takové přiměřené. Kostel by pro nás neměl smysl.

Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?

Jelikož se moje volba týká civilního pohřbu v obřadní síni, následoval by pohřeb žehem a ostatky by byly uloženy do urnového hrobu.

Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?

Tento způsob se mi zdá jak vůči zesnulému, tak vůči pozůstalým, humánnější. Pozůstalý je ušetřen děsivých představ, jak se jeho blízká osoba v hrobě rozkládá a lezou v ní červi. Navíc tento způsob volím i z praktického hlediska, jelikož naše rodina má urnový hrob, nikoliv ten rakvový. A navíc, na to nezapomeňme, je pohřeb žehem ekonomičtější.

Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy?

Jednalo se o pohřeb mé babičky. Sešli jsme se v pohřební síni. Ten, co řeční na pohřbech, nás přivítal. Pak začala hrát hudba a vyjela rakev. Povstali jsme a během hudby jsme

vzpomínali na babičku. Následovala smuteční řeč, pak rakev zajela, řečník nás opět obešel a s každým si se slovy „upřímnou soustrast“ potřásl rukou. Na babičku jsme pak zavzpomínali na společném obědě. Urna je uložena do urnového hrobu.

Dotazovaný P3

Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?

Volil bych obřad s ohledem na přání zemřelého. Vzhledem k rodinné tradici se přitom dá očekávat pohřeb žehem spojený s obřadem v civilní obřadní síni. Obřad bych volil spíše veřejný, přizván by tedy byl nejen rodinný kruh, ale i širší skupina příbuzných, známých zesnulého a známých od pozůstalých. Pohřební hostinu za nutnou nepovažuji.

Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?

Opět, volil bych s ohledem na přání zemřelého, ovšem s ohledem na platnou legislativu. Nebylo-li by řečeno jinak, volil bych uložení urny s nespalitelnými zbytky do hrobu na hřbitově, spíše než v kolumbáriu. Nevolil bych rozptýlení na rozptylové loučce.

Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?

Primárním důvodem je tradice, tímto způsobem se odehrávaly pohřby, kterých jsem se většinou účastnil v rámci rodiny. Je to zároveň běžný postup pro středostavovskou, sekulární rodinu. V neposlední řadě uvedená kombinace působí prakticky, přitom ale dostatečně důstojně.

Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy?

Poslední pohřeb, kterého jsem se účastnil, byl pohřeb civilní. Nešlo přímo o rodinného příslušníka, ale o osobu mně blízkou ano. Probíhal v duchu občanského obřadu, ale součástí projevu byla i náboženská složka. Působilo to důstojnějším a, dá-li se to tak říct, optimističtější dojem, než kdyby šlo jen o popis života zemřelého. Pro volbu náboženského prvku ale asi musí být důvod, který ve své rodině nemám. Tento obřad byl spojen s kremací a uložení urny do hrobu.

Dotazovaný P4

Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?

Obřadový pohřeb v obřadní síni krematoria, jelikož rodina není věřící, církevní by tedy zřejmě nebyl vhodný. Obřadový pohřeb je podle mého názoru nejvhodnější volba, ale záleží na přání zesnulého.

Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?

Po zpopelnění předpokládám uložení urny do rodinného hrobu, protože je to v naší rodině zvykem. Pokud by blízká osoba sdělila před smrtí, že chce, aby její popel byl rozprášen, vyhověla bych.

Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?

Protože je to v rodině zvykem, aby ostatky zemřelých byly uloženy na jednom místě, na místním hřbitově v obci, odkud pocházím už jen z důvodu, že to okolí máme rádi. Proto by měl být člověk pohřben tam, kde to měl rád.

Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy?

Jednalo se o obřadový pohřeb babičky na podzim 2016. Jednalo se o pohřeb veřejný, nebyl jen v rodinném kruhu. Pozůstalí se shromáždili před obřadní síní ve městě, kde babička žila. Poté jsme položili květiny k rakvi a lidé, co se přišli s babičkou rozloučit, nám příbuzným kondolovali. Následovaly oblíbené písničky babičky, poté smuteční řeč a nakonec poslední píseň. Po skončení obřadu jsme se přemístili na hřbitov, kam byly na rodinný hrob převezeny květiny, které se neodvezly společně s rakví ke spálení.

Dotazovaný Z1

Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?

Církevní v kostele. Jelikož jsem věřící, v kostele jsem měla svatbu, dcery křtiny, starší dcera také svatbu, mám k těmto obřadům vztah a církevní obřad se mší považuji za vhodný i pro pohřeb.

Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?

Zpopelnění v krematoriu, urna potom do kolumbária. Víím, že katolíci preferují pohřeb do země, ale já s tímto nemám problém, kremaci považuji za přijatelnou alternativu.

Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?

Tatínek si už sjednal místo v nové kolumbární stěně, která se mu líbí. Rodinnou hrobku máme daleko, a tady bychom museli zřizovat hrob.

Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy?

V obřadní síni krematoria. Šlo o běžný civilní pohřeb, kde hrála hudba, na jaké se domluvili přímí potomci zemřelého, řečník vyprávěl stručný životopis, byly tam květiny a věnce. Přímí potomci si nepřáli kondolovat, bylo tedy od toho upuštěno. Urna byla ve pak vyzvednuta v pohřební službě a uložena do kolumbária.

Dotazovaný Z2

Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?

Vzala bych v potaz především přání zemřelého. Pokud by mi jeho názor nebyl znám, pak bych upřednostňovala pohřeb v rakvi, kterému by předcházel církevní obřad v kostele.

Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?

Uložení rakve s tělem do země, avšak tento způsob je pravděpodobně administrativně i finančně náročnější, a proto si dovedu představit, že v tíživé situaci bych zvolila kremaci a následné uložení ostatků do hrobu či rozprášení na zemřelému blízkém místě.

Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?

Jako křesťanka považuji obřad v kostele a následné pohřbení v rakvi za tradiční způsob pohřbu, a zároveň pro mě představují hodnotný prostředek rozloučení se se zemřelým. Vlastně ani nevím, že by některý příbuzný byl pohřben jinak.

Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy?

Církevní pohřeb v kostele, jednalo se o prastrýce. Byl uložen do hrobu, kde je jeho matka. Byl to takový krátký průvod, z kostela je na hřbitov blízko, hrála hudba, mluvil farář.

Dotazovaný Z3

Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?

Pokud by zemřelý před smrtí nevyjádřil své preference, pak civilní obřad v krematoriu. Pokud bych ale opravdu netušil, co by si zemřelý přál, snažil bych se přenechat rozhodnutí na někom jiném z rodiny.

Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?

Dle přání zesnulého. Pokud by přání nebylo vyjádřeno a já bych nevěděl, volil bych kremaci a pak uložení urny asi raději do hrobu, zejména pokud už stávající hrob je k dispozici a je tam na urnu místo. Kolumbárium bych volil až v nouzi.

Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?

V rodině byla kremace vícekrát, je také jednodušší než sjednat pohřeb do hrobu.

Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy?

Pozůstali se shromáždili v čekací místnosti, vedle vyzdobeného obřadního sálu, poté byli vyzváni k usazení se v něm. Zesnulý byl uložen v zavřené rakvi. Hrála reprodukováná hudba a na obrazovce běžela prezentace fotografií ze života zesnulého. Žena uvádějící obřad pronesla proslov o zesnulém proložený básničkami. Během obřadu nastaly technické problémy se spouštěním prezentace fotografií, což bylo v danou chvíli trochu nepříjemné. Urna s popelem byla potom uložena do stávajícího hrobu.

Dotazovaný Z4

Otázka č. 1: Jaký typ pohřebního obřadu byste volil/a v případě úmrtí blízké osoby?

Mám věřící babičku, která má pro sebe vše naplánováno. V tomto případě bych volila církevní obřad v kostele. Jinak spíš v krematoriu. Určitě bych chtěla veřejný obřad, aby se s danou osobou mohli přijít rozloučit velmi i méně blízké osoby. Také bych dbala na to, aby se o ztrátě i o obřadu dozvěděli pokud možno všechny důležité osoby života zemřelého.

Otázka č. 2: Jaký způsob následného naložení s pozůstatky byste volil/a?

Babička chce do rodinného hrobu. Říká, že půjde za dědou. Jinak v případě kremace bych volila uložení urny do hrobu nebo kolumbária.

Otázka č. 3: Jaké jsou důvody pro Vaši volbu?

Je to babiččino přání. Pokud bych u pohřbu s kremací měla nakládat s urnou, líbí se mi úprava kolumbária ve Zlíně. Uložení urny tam mi přijde jako elegantní a důstojné řešení. Na některých jiných hřbitovech se mi kolumbária nelíbila vůbec.

Otázka č. 4: Jak probíhal pohřeb Vašeho blízkého, kterého jste se zúčastnil/a naposledy?

Byl to pohřeb dědečka. Na vesnici v kostele byla mše, potom se šlo průvodem na hřbitov, lidí bylo opravdu hodně.